

TARTU ÜLIKOOL
FILOSOOFIATEADUSKOND
EESTI JA ÜLDKEELETEADUSE INSTITUUT
EESTI KEELE OSAKOND

Siim Karnõ

EESTI NORMIKIRJAKEELE PROBLEEMSETE VERBIVORMIDE KASUTAMINE
INTERNETIKEELES

Bakalaureusetöö

Juhendaja dotsent Külli Habicht

TARTU 2013

SISUKORD

SISUKORD.....	2
SISSEJUHATUS	4
1. EESTI KEELE ASTMEVAHELDUS	6
1.1 Astmevahelduse mõiste	6
1.2 Astmevahelduse olemus	6
1.3 Astmevahelduse kujunemine ja uurimine	8
1.4 Astmevahelduse liigid	11
1.4.1 Laadivaheldus	11
1.4.2 Vältevaheldus.....	12
1.5 Kahetüvelisus	13
2. KEELEMUUTUSED	14
2.1 Keele muutumine	14
2.2. Analogia	17
2.2.1 Analogia avaldumine	19
2.3. Häälikumutused.....	21
2.4. Analogia ja häälikumutuste vastastikused mõjud	23
3. EESTI NORMIKIRJAKEELE PROBLEEMSETE VERBIVORMIDE KASUTAMINE INTERNETIKEELES	25
3.1 Materjali valik	26

3.2 Uurimismetoodika	27
3.3 Uurimistulemuste analüüs	28
3.3.1 Normingu järgi nõrgeneva astmevaheldusega verbid.....	28
3.3.2 Normingu järgi tugevneva astmevaheldusega verbid.....	41
3.3.3 Normingu järgi astmevahelduseta verbid	50
KOKKUVÕTE.....	56
KIRJANDUS	59
SUMMARY	62

SISSEJUHATUS

Siinses bakalaureusetöös uuritavaks valdkonnaks on morfoloogia ja teemaks „Eesti normikirjakeele probleemsete verbivormide kasutamine internetikeeles“. Eesmärgiks on uurida muutmisel enim probleeme põhjustavaid verbe, nende erinevate vormide varieeruvuse ulatust ning lisaks praeguse olukorra kirjeldamisele teha vajaduse korral rööpvormide aktsepteerimise ettepanekuid ka Emakeele Seltsi keeleteimkonnale. Seega on tööl lisaks toimetamata internetikeeles täheldatavate kasutusmuustrite kirjeldamisele ka keelekorralduslik eesmärk. Töös on vaatluse all verbid, mille mõningate vormide moodustamisel on tänapäeva eesti kirjakeeles täheldatud normingust hälbumist seoses astmevaheldusega ning astmevahelduslikes muuttüüpides kahetüvelisuse taandumise või lisandumisega.

Uurimisel kasutatakse nii kvalitatiivset kui ka kvantitatiivset lähenemist. Verbide valik on tehtud Eesti Keele Instituudi keelenõuandele saabunud morfoloogiaküsimuste põhjal. Astmevahelduse taandumise tendentsiga verbid on valitud erinevatest pöördkondadest (Jaak Peebo jaotuse järgi III ja IV pöördkond). Samal põhimõttel on valitud ka astmevahelduse lisandumise tendentsiga verbid (Jaak Peebo järgi I ja II pöördkond). Verbivormide muutumist analüüsitakse kolmes rühmas: normingu järgi nõrgeneva astmevaheldusega verbid, normingu järgi tugevneva astmevaheldusega verbid ning normingu järgi astmevahelduseta verbid, millel on tendents pöörduda astmevahelduslikult.

Normingujärgselt nõrgeneva astmevaheldusega verbidest analüüsitakse bakalaureusetöös kahetüvelisi verbe *naasma*, *kütma*, *veenma*, *möönma* ja ühetüvelist verbi *vaagima*. Tugevneva astmevaheldusega verbidest uuritakse verbe *tüütama*, *värbama* ja *käitlema*. Astmevahelduseta verbidest uuritakse verbe *töötama* ja *taotlema*,

millel on keelekasutuses tendents muutuda astmevahelduslikult. Analüüsitavad vormid on valitud keelekasutajatele enim probleeme tekitavate vormide hulgast (EKI keelenõuande materjali põhjal). Vormivariantide valikut püütakse töös põhjendada analoogiaseoste ja verbivormide esinemissageduse toel.

Töös lähtutakse hüpoteesist, et normingukohastes astmevahelduslikes muuttüüpides esineb normingust hälbivat muutmist (kahetüvelisuse või laadivahelduse taandumist) ning normingukohastes astmevahelduseta muuttüüpides esineb astmevahelduslikku muutmist, mis on tingitud analoogiaseostest ning ei puuduta mitte kogu paradigmat, vaid pigem üksikuid vorme.

Bakalaureusetöö teoreetilises osas antakse ülevaade astmevaheldusest ja selle esinemisest eesti kirjakeeles. Teoreetilise taustana kasutatakse ka morfoloogilise varieerumise käsitlusi, antakse lühike ülevaade keele muutumisest ning analoogiast kui keelt korrastavast mehhanismist. Töö empiirilises osas analüüsitakse problemaatilisi verbivorme uue meedia korpuse ja Google'i blogide andmetele tuginedes.

Rahvusvahelises keeleteaduses on morfoloogilist varieerumist ja morfoloogiamuutusi uurinud Rainer Franz, Dieter Kastovsky, Lyle Campbell, Joan Bybee jt. Eesti kirjakeele morfoloogiat on põhjalikumalt uurinud Paul Alvre, Mati Hint, Martin Ehala, Heiki-Jaan Kaalep jt. Mati Hint on põhjalikumalt tegelenud laadivahelduse taandumise uurimisega ning samal teemal on Elise Jüssil 2005. aastal valminud bakalaureusetöö (Jüssi 2005). Karin Kaljumägi uuris 1999. aastal *õpik-* ja *kontsert-*tüüpi sõnade muutmise varieeruvusi (Kaljumägi 1999). Mari-Liis Türno kaitses 2012. aastal bakalaureusetöö, kus on analüüsitud vorminihkeid *hakkama-* ja *õppima-* muuttüüpides (Türno 2012). Muutusi probleemsete üksikverbide kasutamisel, keskendudes astmevahelduse taandumisele või lisandumisele, pole aga tänapäeva eesti kirjakeeles viimasel ajal uuritud.

Bakalaureusetöö on jagatud kolme peatükki. Esimeses peatükis käsitletakse eesti keele astmevaheldusega seotud probleeme, teises peatükis keele muutumist ning kolmandas peatükis tänapäeva eesti kirjakeeles täheldatavaid normingust hälbimisi mõningate verbide kasutamisel.

1. EESTI KEELE ASTMEVAHELDUS

1.1 Astmevahelduse mõiste

Astmevaheldust on defineeritud erinevalt, kuid levinuimaks võib pidada määratlust, mille kohaselt astme poolest erinevate tüviallomorfide vaheldumist sõna morfoloogilises paradigmas nimetatakse tüve astmevahelduseks (EKK 2000: 157). Martin Ehala on astmevaheldust nimetanud tüvevahelduseks, mille puhul sõnatüve üks variant on tugevas, teine nõrgas astmes (Ehala 1997: 49). Oskar Loorits on astmevaheldus pidanud loomulikuks eesti keele grammatika osaks: “Astmevaheldus esineb meie keelelises teadvuses juba instinktiivselt!” (Loorits 1925: 11). Astmevahelduse mõiste hõlmab kahte keelenähtust: astmemuutust ja astmevaheldusmalli. Astmemuutuse all peetakse silmas konkreetseid fonoloogilisi teisenemisi, mis toimuvad algvormist erinevas astmes tüvevariandi moodustamisel. Astmevaheldusmalli iseloomustab aga see, missuguses astmes tüve sõna eri muutevormides kasutatakse. (EKG: 144–145; EKK 2000: 157–159) Astmevaheldus on jaotatud kahte liiki: tüveliseks ning sufiksiliseks (Hint 1997: 24). Kuna siinses töös tuginetakse ainult tüvelisele astmevaheldusele, võetakse aluseks tüvelist astmevaheldust käsitlevad teoreetilised lähenemised.

1.2 Astmevahelduse olemus

Astmevaheldus on omane läänemeresoome, lapi ja samojeedi keeltele. Ainsad läänemeresoome keeled, kus astmevaheldus puudub, on liivi ja vepsa. (Hint 2002: 35—36)

Esmalt hõlmas astmevaheldus ainult klusiile ning esines kahesilbilistes sõnades. Läänemeresoome algse astmevahelduse eripäraks oligi teise silbi algulise klusiili nõrgenemine. Võrreldes praegusega oli tegemist lihtsama ja süsteemipärasema nähtusega. Astmevahelduse olemus, tugeva ja nõrga astme vaheldumine, sõltus teise silbi kinnisusest või lahtisusest. Kui algselt oli teine silp lahtine, arenes sellest tugev aste, nt osastava vormist **jalkata* tekkis tänapäevane vorm *jalga*. Kui teine silp oli kinnine, tekkis sellest nõrk aste, nt omastava vormist **jalkan* arenes *jala*. Läänemeresoome algne astmevaheldus hõlmaski ainult laadivaheldust ja geminaatklusiilide vaheldust. Vältevaheldus on kujunenud hiljem. (EKG 1995: 144; Hint 1997: 30)

Astmevaheldus sõltub tänapäeval konkreetse sõna omadustest ja morfoloogilisse tüüpi jagumisest. Iga sõna puhul tuleb teada, kas tegu on astmevaheldusliku või astmevahelduseta sõnaga. Tänapäevalgi avaldub astmevaheldus sagedamini kahesilbilistes sõnades ning astmevahelduse alla kuuluvad ainult kindlat tüüpi tüvemuutused. Selleks, et astmevaheldust tuvastada, tuleb käändsõnadel võrrelda ainsuse nimetavat, omastavat ja osastavat käänat, näiteks: *sõber* : *sõbra* : *sõpra*; pöördõnadel tuleb vaadata *ma*-tegevusnime, *da*-tegevusnime ja kindla kõneviisi oleviku ainsuse 3. pööret, näiteks: *laulma* : *laulda* : *laulab*. (Hint 2002: 35—37; EKG 1995: 144—145) Mati Hint liigitab Valter Tauli järgi tänapäevase astmevahelduse morfofonoloogiasse kuuluvaks nähtuseks, kuigi algselt võis seda pidada siiski vaid fonoloogiliseks nähtuseks (Hint 1997: 32). Tänapäeva eesti keele astmevaheldust peetakse leksikaalselt tingitud nähtuseks, sest ainult ühe sõnavormi häälikkoostise põhjal astmevaheldust või selle puudumist tuvastada ei saa (Ehala 1997: 374; Hint 1997: 32). Passiivse morfoloogia seisukohalt tuleb samuti teada iga konkreetse sõna vajaliku vormi moodustamiseks just selle sõna vormimoodustusreegleid (EKG 1995: 126).

Astmevahelduslikke käändsõnu esineb EKG järgi eesti keeles ligikaudu 8640 ning pöördõnu umbes 2840. (EKG 1995: 146, 148)

1.3 Astmevahelduse kujunemine ja uurimine

Arvatavasti on astmevaheldus eesti keelde tekkinud u 3000 aastat tagasi. Mati Hindi järgi hakkas astmevaheldus laienema uuteks vaheldustüüpideks ning teisalt ka uuesti kitsenema. (Hint 2002: 35—36)

Laadivaheldus on vanem ja regulaarsem astmevahelduse liik, mis on tekkinud enne vältevaheldust. Laadivahelduse kujunemise on Mati Hint jaganud nelja etappi:

- 1) astmevahelduseelne aglutinatiivne faas, kus puudub klusiili nõrgenemine;
- 2) allofooniline faas, milles teise silbi kinnisuse korral teise silbi alguline klusiil lüheneb või spirantiseerub;
- 3) astmevahelduse fonologiseerumise faas; astmevahelduse äratundmine leksikaliseerub ning tekib struktuurne homonüümia;
- 4) astmevaheldus muutub morfoloogiliselt ja leksikaalselt tingituks. Astmevahelduse olemasolu ei sõltu enam sõna foneemkoostisest, vaid on iga leksikaalse üksuse idosünkreetne omadus. Laadivaheldus muutub tüvefleksiooni nähtuseks ning nõrga- või tugevaastmelise variandi valiku määrab morfoloogiline vorm, mitte enam teise silbi lahtisus või kinnisus. See etapp iseloomustab hästi eesti keele astmevaheldust. Kombineeritult ainsuse ja mitmuse tüvevokaalide vaheldusega annab astmevaheldus olulisi morfoloogilisi vorme aglutinatsiooni kasutamata, nt: *jalg* : *jala* : *jalga* : *jalgu* : (*palja*)*jalu*. (Hint 1997: 30–32)

Mati Hint on väitnud, et varasem astmevaheldus polnud siiski täiesti selgete ja ühtsete reeglitega. Hindi arvates pole laadivaheldus lühikese esisilbiga onomatopoeetilistes tüvedes (nt *loba*, *rõga*) kunagi esinenud. Samasse tüüpi kuuluv neutraalne sõnavara on tänapäevalgi ebaühtlane (nt *koda* : *koja*, aga *oda* : *oda*). Hindi järgi jõudis laadivaheldus nimetatud tüüpi kõige hiljem ning laadivahelduse taandumine algab just sellest silbitüübist, mille põhjuseks on grammatilise homonüümiaga morfoloogilise tüübi (nt *ema* : *ema* : *ema*) analoogia, seega nt *nibu* : *nibu* : *nibu* liitus

sarnase silbistruktuuri tüübiga. Pika esisilbiga sõnatüüpides oli astmevaheldus produktiivne, kuna see üldistus kiiresti (nt *tõlda* : *tõlla*). Laadivaheldus taandus aga sõnadest, kus seda takistasid fonotaktilised piirangud, nt *süüdi*, *taud* (Hint 1997: 48–49).

Eesti murretes on laadivaheldus väga erinev. Esineb keelealasi, kus näiteks saksa laenude tüüpides on laadivaheldus säilinud ainsana kogu eesti keeles, nt *klammer* : *klambre*, *nummer* : *numbre*. Põhjaeesti keelelal on *praadima* : *praen* ja *pood* : *poe* tüüpi alamsaksa laenud üldistunud laadivahelduslikena, kuid lõunaeesti keelelal esinevad need enamasti astmevahelduseta. (Hint 1997: 48–49)

Vältevahelduse kujunemise ajaks peetakse 13.–15. sajandit (Ehala 1997: 375). Selle tekkimise kohta esineb erinevaid teooriad. Mati Hint selgitab uue astmemuutuse tekkimist analoogia abil. Astmevahelduseta tüvedes tekkis homonüümia, sest häälikumuutuste tõttu olid eesti keelest kadunud omastava ja mõned osastava käände lõpud. Sõnad olid samakujulised, kuid erineva grammatilise tähendusega. Omastava käände vorme hakati geminaadivahelduse eeskujul hääldama II vältes ning osastava käände vormid jäid III vältesse. III välde on sünkrooniliselt pikk silp, millele lisandus ekstra prosoodiline kvantiteet. Geminaadivahelduse kvantiteedierinevuse ülekandmine muutus eri sõnavorme eristavaks prosoodiliseks vahelduseks ning selle ülesanne oli elimineerida grammatiline homonüümia. (Hint 1997: 24–30)

Teaduslikult esitas esimese põhjendatud seisukoha astmevahelduse olemusest Friedrich Robert Faehlmann aastatel 1842 ja 1843. Faehlmann kirjeldas astmevaheldust kui morfoloogiliste vormide saamist tüvefleksiooni abil, põhjalikumalt uuris ta aga laadivaheldust ja klusiilide vaheldust. Lähtekohana kasutas Faehlmann tugevaastmelist tüvevarianti, millest astme nõrgendamise teel saadakse degradeeritud tüvevariant. Faehlmanni põhimõtted on teaduslikult põhjendatud ka tänapäeval. (Hint 1997: 7–8)

1843. ja 1853. aastatel ilmunud Eduard Ahrensi grammatikas on laadivaheldust ja klusiilide astmevaheldust põhjalikumalt süstematiseeritud. Ahrens hõlmas astmevahelduse terminiga “mutatsioonid” grammatika osas, mis eelneb vormiõpetusle ja derivatsioonile. Seega määras ta Hindi arvates astmevaheldusele koha, mis praegusel ajal kuulub morfofonoloogia. (Hint 1997: 7–8)

Ferdinand Johann Wiedemann käsitleb oma 1875. aastal ilmunud eesti keele grammatikas klusiilide ja *s*-i astmevaheldust ning hilise vältevahelduse tüüpe, kuigi mitteammendavalt. Põhiline rõhk on siiski laadivahelduse käsitlemisel. Lisaks käsitleb Wiedemann ka häälikuvaheldust kui sõna tähenduse mõjutajat. (Wiedemann 1875: 107–133)

Vahepealseks ajaks jäi astmevahelduse põhjalikum uurimine unarusse. 1964. aastal käsitles Arnold Kask astmevaheldust ka tuletussüsteemis ja märkas selle rolli morfoloogias. Kase vaateviisid jäid paraku edasi arendamata. (Kask 1967: 3–17; Hint 1997: 9–10) Valter Tauli oli aga keeleteadlane, kes 1973. aastal liigitas astmevahelduse morfofonoloogiasse, kuigi õppekirjandusse jõudis see käsitlus alles 1983. aastal tänu Mati Hindile (Hint 1997: 9–10).

Mati Hindi järgi võib vältevaheldust pidada tänapäevalgi väga produktiivseks astmevahelduse liigiks: kui keelde tuleva uue sõna struktuur lubab vältevaheldust, hakkabki see sõna kuuluma astmevahelduslikku muuttüüpi. (Hint 1997: 28–29)

Laadivaheldus on pigem ebaproductiivne protsess, kuna uued sõnad tänapäeva eesti kirjakeeles enam laadivaheldusele ei allu (Hint 1997: 47–48). EKG järgi võivad aga siiski tehissõnad ja uudistuletised laadivaheldusele alluda (EKG 1995: 151). Hint on tänapäevase laadivahelduse kohta täheldanud mõningaid tendentse:

- 1) keele märgilisuse funktsiooni ähmastumine, nt *uba* : *oa* : *ube*, *idu* : *eo*;
- 2) homonüümsuse esinemine nõrga astme tüvevariantides, nt *tigu* : *teo*; *tegu* : *teo*; *sig*a : *sea*; *seadma* : *sea*;
- 3) ainult sõnavormi põhjal ei saa laadivaheldust tuvastada, nt *lagi* : *lae* aga *nagi* : *nagi*. (Hint 1997: 32)

Elise Jüssi jõudis 2005. aastal oma bakalaureusetöös „Laadivahelduse taandumine eesti kirjakeeles õpilaste keelekasutuse näitel“ järeldusele, et harvem esinevates sõnades on laadivaheldus tänapäeva eesti kirjakeeles taandumas, kuna keelekasutaja jaoks on sõna tähendus ja muuteparadigma võõras. Seetõttu esinebki tendents, et sagedamini kasutatavad sõnad püsivad astmevahelduslikena ning harvem kasutatavatel sõnadel on astmevaheldus taandumas. (Jüssi 2005: 36)

Valter Tauli on eelmise sajandi keskpaigas arvanud, et astmevaheldus on tulevikus määratud kadumisele, kuna see pole keelele otstarbekas ning tegu on möödunud aja jäänusega (Tauli 1938: 222). Hint on väitnud, et variantsuse kadumine ehk taandumine algab ühest foneetilisest tüübist, milles nagunii on erandeid ja millel on olemas morfoloogiline paralleeltüüp, mis alternatsiooni kaotanud sõnad loomulikult viisil üle võtab, nt *idu* : *eo* vrd *idu* : *idu* raskusteta sobitumine *himu* : *himu* tüüpi. Eesti keele astmevaheldus iseloomustab ka seda, kuidas keele morfoloogiline tüüp võib muutuda: aglutinatiivsed paradigmad (või nende osad) muutuvad flektiivseks. Kui flektiivne vorm muutub aga keelele liiga koormavaks, vabanetakse sellest. Otsustatakse loobuda astmete vaheldamisest ühe või teise tüvevariandi kasuks või toimub keeruliste vormide leksikaliseerumine (nt instruktiivi vorm *jooksujalu* on adverbistunud). (Hint 1997: 49–50) Lisaks on võimalik laadivahelduse reeglitest loobumiseks kasutada analoogiamoodustisi, mida käsitletakse järgnevas peatükis.

1.4 Astmevahelduse liigid

Astmevaheldus jaguneb laiemalt välte- ja laadivahelduseks (EKK ja EKG kasutavad termineid *astme-*, *välte-* ja *laadimuutus*) (EKG 1995: 118).

1.4.1 Laadivaheldus

EKG ja EKK järgi esineb laadivaheldus sõna tugeva astme vormis teise silbi algul. Laadivahelduseks peetakse nõrga astme vormis klusiili või *s*-i puudumist, näiteks: *pada* : *paja*; *käsi* : *käe*; *mõtlemä* : *mõelda*. Laadivahelduslikke sõnu on eesti keeles umbes 890.

Laadivahelduse võib jagada kolme alaliiki: nõrgenevaks laadivahelduseks, tugevnevaks laadivahelduseks ja vokaaliteisenduseks.

Nõrgeneva laadivahelduse alaliigid on assimilatsioon, asendumine ja kadu. Kui sulghäälik või *s* samastub eelneva helilise konsonandiga, on tegemist assimilatsiooniga,

näiteks *vars* : *varre* : *vart*. Asendumisel tuleb aga sulghääliku või *s*-i asemele poolvokaal või *n*, näiteks: *pärg* : *pärja* : *pärja*. Kao esinemisel tugevas astmes sulghäälik või *s* kaob: *uus* : *uue* : *uut*.

Tugevnev laadivaheldus jaguneb dissimilatsiooniks, asendumiseks ja lisandumiseks. Sulghääliku eraldumist pikast helilisest konsonandist nimetatakse dissimilatsiooniks, näiteks: *komme* : *kombe* : *kommet*. Kui aga algvormis esinev heliline konsonant asendub sulghäälikuga, on tegemist asendumisega, näiteks: *varvas* : *varba* : *varvast*. Lühikese sulghääliku lisandumise korral tüvesse on tegemist lisandumisega, näiteks: *roie* : *roide* : *roiet*. (EKK 2000: 160–164; EKG 1995: 151–159)

1.4.2 Vältevaheldus

EKG ja EKK järgi vaheldub vältevahelduse esinemisel vormistikus II ja III välde. Vältevaheldus jaguneb tugevnevaks ja nõrgenevaks vältemuutuseks, lisaks peetakse vältevahelduse alaliigiks ka pikkusmuutust.

Kui kolmas välde asendub sõna muutmisel teisega, on tegemist nõrgeneva vältevaheldusega, näiteks: *hõõruda* : *hõõrun*. Kui sõna teine välde asendub kolmandaga, ilmneb tugevnev vältevaheldus, näiteks: *hakata* : *hakkan*.

Vältevahelduse alaliiki, millega kaasneb sulghääliku või *s*-i pikkuse muutumine, nimetatakse pikkusmuutuseks. Nimetatud alaliik hõlmab sõnu, kus sulghäälikule või *s*-ile eelneb pikk vokaalaines (*hõige* : *hõike*), eelneb heliline konsonant (*marssida* : *marstin*) või järgneb heliline konsonant (*kõblata* : *kõplan*). Pikkusmuutuski jaguneb nõrgenevaks ja tugevnevaks. Nõrgeneva pikkusmuutuse korral asendub tugevaastmelise algvormi pikk klusiil või *s* nõrgaastmelises tüvevariandis lühikese klusiili või *s*-iga, sellega kaasneb ka nõrgenev vältemuutus. Normatiivseks erandiks on siinjuures nimisõna *tank*, mis allub üksnes vältemuutusele: *tank* : *tanki*. Mõnevõrra keerulisem olukord esineb tugevneva astmevahelduse korral, sest pikkusmuutuseks sobiliku vormistikuga sõnad võivad alluda nii pikkus- kui ka vältemuutusele, näiteks: *võnge* : *võnke*, aga *raibe* : *raipe*. (EKK 2000: 160–162; EKG 1995: 150–153)

1.5 Kahetüvelisus

Tüvevaheldust, mille korral sõnatüvi lõpeb mõnes vormis vokaaliga ja mõnes konsonandiga, nimetatakse kahetüvelisuseks. Tüvi, mis lõpeb konsonandiga, on konsonanttüvi, ning vokaaliga lõppev tüvi on vokaaltüvi. (Ehala 1997: 373)

Läänemeresoome-volga algkeeles liitusid kahetüvelistel sõnadel tunnused ja lõpud konsonandile või vokaalile (Rätsep 1982: 4). Kahetüveliste verbide puhul rakendub konsonanttüvelisus *da*-infinitiivi, *nud*-partitsiibi, impersonaali ja imperatiivi (v.a ainsuse 2. pöörde) vormides. Tänapäeva eesti kirjakeeles kuuluvad kahetüveliste verbide hulka *surema*, *olema*, *panema*, *pesema*, *tulema*, *tegelema*-tüüpi verbid, *saatma*-, *murdma*-, *seisma*-, *laulma*-tüüpi verbid ning kogu *õmblema*-tüüp (Peebo 1997: 161). Ühetüvelistel sõnadel on kõik vormid alati vokaaltüvelised, st kõik tunnused ja lõpud liituvad vokaalile

Analoogiamoodustiste ja häälikukadude tõttu ei ole tänapäeva eesti keeles ühe- ja kahetüveliste sõnade vahekord säilinud. Siiski on tänapäevane lõpuvaheldus säilitanud mõningaid jälgi vanast süsteemist, kuid on ebasüsteematilisem, sest sellega on liitunud erineva tekkepõhjusega lõpuvaheldusjuhud. Lõpuvaheldus võib olla tingitud lõpukaost, sisekaost ning veel mitmetest muudest häälikuloolistest teisendustest ja kadudest. (EKG 1995: 172) Tänapäeval on hakanud levima tendents, kus keeleajalooliselt kahetüvelised sõnad on liikunud ühetüveliste sõnade gruppi, nt sõnalõpulise *h* kao tõttu on sõnad *pere* (**pereh*) ja *hoone* (**hooneh*) ühetüvelised. (Rätsep 1982: 4)

2. KEELEMUUTUSED

2.1 Keele muutumine

Keel on oma olemuselt muutlik. Erinevad tegurid, nt tähenduse ja häälduse muutumine, kontaktid teiste keeltega, keelendite laenamine, loovad keeles erinevaid variante. Keeled muutuvad pidevalt regulaarsel viisil. Keeles esinevad grammatiliste vormide erinevad variandid, mida nimetatakse paralleel- ehk rööpvormideks. Need suurendavad keele väljendusvõimalusi, kuid kui neid tekib liiga palju, kaotab keele grammatika tasakaalu. (Bybee 2010: 1)

Joan Bybee on väitnud: „Mida rohkem keel muutub, seda kauem ta sellisena püsib“ (Bybee 2010: 1). Keel on pidevas muutumises ning muutumine hoiabki keele elavana. Suuremad muutused saavad sageli alguse väikestest variatsioonidest. Igasugused keelemuutused algavad reeglite üldise lihtsustamisega. (Hint 1997: 57) Karin Soodla jõudis oma magistritöös järeldusele, et harvem kasutatavates ja vähetuntud sõnades esineb rohkem variatsioone (Soodla 2010: 99). Sagedamini kasutatavad sõnad näitavad pigem morfoloogilist stabiilsust (Bybee 2010: 24).

Karl Pajusalu järgi on keele muutumine ajas väga pikk protsess, mida ta põhjendab universaalsusega keele muutumise eripäras: ulatuslike komplekssete hääliku- ja vormimuutuste läbimine võtab aega põlvkondi. Äkilisemad muutused võivad toimuda vaid juhul, kui tekib keelekatastroof. Mida aeg edasi, seda rohkem tekib erinevaid paradigmasid ning keel muutub keerulisemaks, tekib erinevaid valikuvõimalusi, kuidas keelt kasutada. (Pajusalu 2000: 153) Karin Kaljumäe magistritöös on rõhutatud, et eesti keele vormistikus toimuvate muutuste põhjused

võivad tuleneda keele omapärasest prosoodilisest struktuurist. Sise- ja lõpukaoga alguse saanud omapikkusisokrooniline rõhujaotussüsteem asendus silbiloendusisokrooniaga. Lisaks prosoodianähtustele toob Kaljumägi välja ka analoogiast tulenevad muutused, nt *õpik*-tüübi eeskujul on hakatud käänama sõna *kontsert*. (Kaljumägi 1999: 188–189)

Uued variandid, mis keelde tekivad, ei pruugigi alati endaga kaasa tuua püsivat keelemuutust, tegu võib olla ka lühiajalise muudatuse või vaheldusega, mis tekib ning hiljem kaob. Pajusalu nimetab neid pinnavirvendusteks. Ka uued laensõnad, mis sobituvad olemasolevate hääldus- ja morfoloogiareeglitega, ei näita veel keeles toimuvaid põhjalikke muutusi ning need ei muuda keele grammatilist põhistruktuuri. (Pajusalu 2000: 153–155) Tiiu Erelti järgi on samuti keelde tekkivate laensõnade käänamis- ja pööramismallid sageli alguses võõrad ning uudsed. Nende sõnade muutmisel tekkivad probleemid aga ei muuda keele struktuuri, vaid tekitavad hetkelisi segadusmomente. (Erelt 2000: 57)

Pajusalu väitel saavad kogu keele põhistruktuuri hõlmavad muutused alguse teatud keelekasutajate rühma keeletavast, milleks võivad olla erinevad allkeeled (murded, netikeel). Selleks et muutus toimuks keele struktuuris, peab uudiskeelend olema levimisvõimeline nii keelelises kui ka sotsiaalses mõttes. (Pajusalu 2000: 155) Siiski ei piisa ainult keelendite levimisvõimest, sest keelekasutajad võivad neid tõlgendada väga erinevalt. Nad võivad tarvitada neid vorme nii, et variandi valikul arvestatakse pigem subjektiivset loomulikkustaju. (Habicht jt 2006: 611) Lisaks sellele mõjutab allkeeltest tulevate muutuste süvenemist ning püsijäämist ka see, kui hästi haakuvad need uuendused keele struktuuri üldiste muutumiskalduvustega (Pajusalu 2000: 155). Keele muutumist mõjutab ka uute sõnade kasutussagedus ja foneetiline struktuur. Karin Kaljumägi jõudis oma magistritöös järeldusele, et uuritud sõnadest alluvad muutustele paremini sõnad, millel on lahtine esisilp, nt *teemant*, *kuurort*. Lisaks omapärasele silbistruktuurile on neil sõnadel ka sagedane kasutus, mis põhjustab variatsioone. (Kaljumägi 1999: 190)

Uuendused, mida tehakse kirjakeeles teadlikult (keelekorralduse / planeerimise korras) ei pruugi samuti olla keelekasutaja jaoks ühemõttelised ning kiiresti

omandatavad. Tavaliselt toimub teadlike muutuste tegelik kasutuselevõtt pikka aega ning vajab harjumist, isegi uute põlvkondade tulekut. (Pajusalu 2000: 155–156) Siin võib põhjuseid otsida taas kord eelnevalt esitatud väitest, et keelekasutajad võivad normi kujundamisel lähtuda pigem süsteemist ja eeskujudest, mis juba on keeles olemas (Habicht jt 2006: 611). Samas püütakse siiski harilikult ka keele normimisel leida kõige üldisemalt ja laialdasemalt kasutatavad variandid ning arvestatakse ka keele struktuuri kõige paremini sobivat ainet. Uue perioodi võivad aga kujunenud normid algatada siis, kui uued normid erinevad oluliselt senisest keelekasutusest ning taotletakse nende laialdast järgimist. (Pajusalu 2000: 156)

Henn Saari on käsitlenud objektiivse normi ja subjektiivse eelistuse vahekorda eesti keelekorralduses (Saari 1999: 688). Siiski ei jõudnud ta põhjalikumatele järeldustele, mis puudutavad keelekorralduslikke küsimusi, nt kellel on õigus reegleid ja norme formuleerida, millal vajaks normi muutmist jne. Praegu on Eestis keelenormingut vajaduse korral õigus muuta Emakeele Seltsi keeleteoimkonnal. „§ 27. *Emakeele Seltsi keeleteoimkond on eesti kirjakeele normi määramiseks kokkukutsutav toimkond, millel on Emakeele Seltsi juhatuse kinnitatud kodukord. Keeleteoimkonna vanema valib iga kahe aasta tagant seltsi üldkoosolek. Keeleteoimkonna liikmed (7–11) nimetab keeleteoimkonna vanema ettepanekul Emakeele Seltsi juhatus. Keeleteoimkonnas peavad olema esindatud eesti keele uurimise ja korraldamisega tegelevad asutused.*“ (<http://www.emakeeleselts.ee/keeleteoimkond.htm>).

Kuna keel muutub väga pika aja jooksul, on keelemuutuste kirjeldamisel sageli raske üheselt väita, kas on toimunud muudatus või on tegu hetkelise variatsiooniga. Sageli on erinevate vormivariantide kasutamise vahel piirid väga hägused ning raskesti eristatavad.

Igal vormil, mis keeles varieerub, on selleks põhjus. Kuigi võib väita, et eesti kirjakeele morfoloogia põhiseisukohad on tänaseks läbi uuritud ning kehtivad normingud reguleerivad vormikasutust, tuleks siiski pidevalt jälgida ka keelekasutuse eri valdkondi. See on vajalik, et jälgida võimalikke ulatuslikumaid muutusi ning varieeruvaid piirkondi, kuna norm võib hakata varieeruma ning toimuvad vorminihked.

Keelekorraldajatel tasuks selliseid variatsioone eriti hoolikalt jälgida, et nihetele reageerida ning vajaduse korral ka normingut muuta. (Habicht jt 2006: 610–611)

Keelemuutuste uurimiseks ja kirjeldamiseks on erinevaid viise. Iga nähtuse selgitamiseks tuleks leida sobilik keelemuutuste põhjustaja. Siinses bakalaureusetöös on tänapäeva eesti kirjakeeles täheldatavate verbivormide kasutamise variatsioonide või muutuste selgitamiseks valitud analoogiaseoste otsimine. Lisaks analoogiale on võimalik muutuste põhjuseid ning algeid otsida ka häälikumuutustest jm.

Viimasel ajal ka morfoloogianähtuste uurimisel laialdaselt rakendatud kasutuspõhise lähenemise kohaselt on kvalitatiivsed korpuspõhised meetodid saanud keelte muutumise uurimisel oluliseks, et mõista muutuste ulatust (Bybee 2010: 12).

2.2. Analoogia

Üks sagedasemaid keele variatsioonide ja muutumise põhjustajaid on keelekasutajate erinevate analoogiaseoste leidmine. Analoogial on keele funktsioneerimisel oluline roll, kui puuduks analoogia, siis ei eksisteeriks ka keelt. Analoogia hoiab keelt kasutuses ning lihtsustab seda. See on mehhanism, mis ühtlustab ja korrastab keelt kõigil tasanditel ning nihutab sõnu ühest muuttüübist teise, muutes need nii reeglipärasemaks. Analoogia tekitab vorme, mis tulevikus muutuvad üldkehtivaks. (Hint 1998: 233–234; 236; 237; 240) Esa Itkoneni järgi iseloomustab analoogiat matemaatiline võrdlus: $10 : 5 = 6 : 3$. Seejuures ei saa seda pidada binaarseks, kuna analoogia on sarnasus pigem suhete kui osade vahel. Ta toob näite reaalsest elust: kui inimene tapetakse kiviga pähe lüües või elektritoolil, siis on tegemist ühelt poolt analoogiaga, seejuures seisneb sarnasus suhete vahel tegevuses ehk tapmises. Kuid osade vahel on erinevuseks tapmise viis. Sama põhimõtte kehtib analoogia kohta ka keeles. (Itkonen 2005: 2–3) Oskar Looritski täheldas analoogia mõjusid eesti keelele, tuues näiteks *kaan : kaane* nagu *seen : seene* (Loorits 1925: 9). Keelemuutuste põhjuste selgitamiseks on analoogial kandev roll (Habicht jt 2006: 610). Tuntud keeleteadlase Lyle Campbelli järgi on analoogia

esinemisel keeles erinevad variandid: laienemine ja ühtlustumine. Lisaks sellele on analoogia liikideks ka tagasituleetus, metanalüüs, segunemine jt. (Campbell 1998: 99-102) Campbell on analoogiat nimetanud muutuseks, mille põhjustajaks on teiste vormide või sõnade eeskujud. Sõnade muutmisel võetakse eeskujuks määratud mallid ehk tüüpsõnad. Tegu on keelesisese laenamisega, sarnaseid eeskujusid teistest keeltest reeglina ei otsita. (Campbell 1998: 90; 104). Analoogia on eesti keelt mõjutanud ajalooliselt, mõjutab praegu ning ka tulevikus (Hint 1998: 240).

Keelekasutaja hakkab analoogiaseoseid otsima, kui morfeemi- või sõnavariandid on võrdselt hästi hääldatavad ning sobivad keele hääliküsteemi ja hääldamisreeglistikku. Sellisel juhul võib analoogia mõne variandi keelest kaotada. (Hint 1998: 234) Analoogiaseoste keelde tekkimise põhjuseks on keelekasutaja enda otsitud sarnased struktuursed seosed. Üht malli muudetakse teise malli eeskujul. (Campbell 1998: 95) Martin Ehala järgi hakatakse rohkem kasutama produktiivsemaid ja selgemini mõistetavaid muutmismalle. Selgemini mõistetavamateks peab Ehala vorme, mis on sagedamini kasutatavate vormide ja sõnastikuvormide häälikkoostistega sarnased või kooskõlas. (Ehala 1997: 383)

Häälikuliselt põhjustatud variantidele analoogia ei mõju, nagu *ukst* asemel *ust*, sellisel juhul on erinevate kujude põhjustajaks üldine konsonantide kuhjumist piirav reegel. (Hint 1998: 234) Analoogia mõjub aga struktuurselt sarnaste sõnade muutmisel (Anttila 1977: 25). Analoogia mõjusid võib märgata ka murretes, kus nt inglise keeles kasutatakse murdealadel *goed/seed/knowed* reeglipäraste *went/saw/knew* asemel. Suur osa ajaloolistest keelemuutustest on toimunud analoogia mõjul, nt inglise keeles verbi *help* minevikuvormist *healp* arenes praegune reeglipärane vorm *helped*. (Crystal 1997: 10)

2.2.1 Analoogia avaldumine

Analoogia on keeles nähtus, mis on suunatud tulevikku. Varem või hiljem tunnustatakse analoogiavormistikke alati ka norminguna. Ühtlasi juhib analoogia keeles toimuvaid muutusi. (Anttila 1997: 25) Kasutuskontekstis on aga tegu pigem suhtelise nähtusega, sest on raske väita, kas tegu on alati muutusega (Itkonen 2005: 13). Analoogia mõjud avalduvad harvem kasutatavamates vormides ja sõnades. Sagedamini kasutatavad vormid ja sõnad püsivad keeles pigem muutusteta. (Bybee 2010: 75) Mati Hint on nende väidete ilmestamiseks toonud näiteid tänapäeva eesti kirjakeelest. Kirjakeele normingute kohaselt on õiged järgmised sõnavormid ja muutmisviisid:

hele juus : heleda juukse : heledat juust

Seda keerulist muuttüüpi, kuhu kuulub sõna *juus*, säilitab kirjakeeles ainult keelenormijate konservatiivsus ning austus traditsioonide vastu. Tegelik keelekasutus näitab aga Hindi arvates, et sellesse muuttüüpi kuuluvad sõnad *juus*, *lääs*, *kaas*, *laas*, *õõs* on juba ammu reeglipärastunud: põhjaeesti ja kirjakeele taustaga keelekasutajal esinevad need vormid vastavalt *juuks* : *juukse* : *juust*.

Tänu analoogiale on eesti keeles ühtlustunud mitu muuteparadigmat. Üheks näiteks võib tuua astmevahelduslike tegusõnade kindla kõneviisi oleviku vormi. Häälkuseaduste järgi oleks verbi *tegema* pööramisviis kindla kõneviisi olevikus järgmine:

mina teen

meie teeme

sina teed

teie teete

tema tege

nemad tegevad

Kuid muuteparadigmas pääses mõjule siiski analoogia, mis ühtlustas sõnatüve sagedamini esinevate vormide sarnaseks kõigis pööretes. Nii ongi analoogia mõjul selle verbi muuteparadigma selline:

<i>mina teen</i>	<i>meie teeme</i>
<i>sina teed</i>	<i>teie teete</i>
<i>tema teeb</i>	<i>nemad teevad</i>

Soome keeles ja ka lõunaeesti murretes on aga astmevahelduslike sõnade pööramisel kinnistunud häälikuseaduslik süsteem. Eespool kirjeldatud analoogiamuutust nendes keeltes ei toimunud ning seetõttu on eesti kirjakeele verbide pööramistabel lihtsam kui soome keeles või lõunaeesti murretes. Soome kirjakeeles on aga astmevaheldus endiselt foneetiliselt reeglistatav, kuna tugeva ja nõrga astme moodustamine kehtib paljuski igivanade reeglite järgi. (Hint 1997: 235–236) Siinkohal saabki taas kinnitust eelmises peatükis väidetu, et astmevaheldus on tänapäeva eesti kirjakeeles pigem morfoloogiline nähtus. Hindi väitel oli analoogia vastupanu avaldumine astmete vaheldumisele ootuspärane, kuna eesti keele uuemal ajajärgul sõltus sõnavormi tüveaste konkreetseesse muuttüüpi kuulumisest, mitte sõnavormi häälikulisest struktuurist. (Hint 1998: 236)

Tänapäeva eesti kirjakeele morfoloogiaski võib jälgida ulatuslikku ühtlustumist, mille tekitab analoogia. Kõiki muutusi ei saa alati õigekeelsuslikult aktsepteerida, kuid keeleuurijale peaksid huvi pakkuma kõik pisemadki variatsioonid. Neid tuleb hoolikalt jälgida, kuna võivad tekkida uued teoreetilised üldistused, mis aja jooksul muutuvad üldkasutatavaks. (Hint 1998: 237) Samas on Pajusalu väitnud, et keeles toimuvad variatsioonid, keelekorralduslikud püüded keelt normida ning kooliõpetuses toimuvad murrangud võivad küll algatada pikaajalise keele muutumise protsessi, kuid struktuuri tervikuna nad kohe ja täielikult ei muuda. Keele struktuuri põhijooned võivad siiski muutuda vaid pikaajaliste keeletüpoloogiliste teisenemiste tagajärjel. (Pajusalu 2000: 156)

Analoogia on otseses seoses ka tuletussüsteemiga ning selles rakendub keele sümbolpõhimõte – kindlale elemendile vastab kindel tähendus. Nt tulevad enesekohaste tegusõnade *orienteeruma* ja *varieeruma* eeskujul normikohaste *emigreerima* ja *resulteerima* kõrval kasutusele teised variandid *emigreeruma* ja *resulteeruma*. (Hint 1998: 239)

Ortograafias on analoogial samuti oma osa. Eesti keele puhul võib analoogia näite tuua *p*, *k* ja *t* õigekirjareeglitest. Analoogia tõttu ei ole võimalik, et nende häälikute õigekirja põhimõtted erineksid. Kõiki kirjutatakse ühtmoodi, nt: *kabu-kadu-kagu*. (Hint 1998: 246) Tegu on struktuurse sarnasusega, millele on tähelepanu juhtinud ka Itkonen: $p : b = t : d = k : g$. Tervikuna moodustavad need seosed analoogia. (Itkonen 2005: 76)

Keeleajaloo seisukohalt on analoogia puuduseks see, et keelt on sellisel juhul raskem rekonstrueerida kui häälikumuutusi arvesse võttes. See, kuidas analoogia on keelt minevikus mõjutanud, jääb sageli vaid oletuseks, mida on peaaegu võimatu kinnitada. Teisalt on aga keele süsteemsust hindavatele uurijatele analoogia selgem ja seaduspärasem kui häälikumuutused. (Hint 1998: 241–242)

Eestis on analoogiavormidega tegelenud Elmar Muuk ja Valter Tauli. Siiski on analoogiavormide põhjendatust hakatud eesti keeleteaduses mõistma alles palju aastaid hiljem, kuna nende uurijate aktiivsel tegevusajal peeti kirjakeele normimise üheks kriteeriumiks häälikuseaduslikkust. (Hint 1998: 242) Rahvusvahelises keeleteaduses on analoogiat uurinud soome keeleteadlased Paavo Ravila ja Erkki Itkonen. Analoogiat võib pidada suhteliselt laialdaselt uuritavaks keeleteaduslikuks nähtuseks. (Itkonen 2005: 1) Tartu ülikoolis on analoogiast lähtuva teoreetilise taustaga töid kaitsnud Karin Soodla, Karin Kaljumägi, Kaisa Kasesalu jt.

2.3. Häälikumuutused

Lisaks analoogiast tulenevatele keele esialgsetele variatsioonidele ning hilisemale võimalikule muutumisele pakuvad muutuste uurimiseks selgitusi ka häälikumuutused.

Kindlal ajajärgul ja kindlas kohas keeles toimuvaid häälikumuutusi on kasutajatel endil esialgu väga raske märgata, kuid siiski võivad neil olla ulatuslikud tagajärjed. Esialgu võivad üksikmuutused näida tühistena, nii nagu häälikumuutused oma algetappidel sageli ongi.

Nii nagu analoogia puhulgi, põhjustab häälikute kasutamises tekkiva variatiivsuse suurenemine keele grammatika lihtsustumist ja ootuspärasemaks muutumist keelekasutaja jaoks. (Hint 1998: 211)

Häälikumuutused võib tinglikult liigitada kolmeks: 1) segmentaalhäälikute muutused, nt *andsin – antsin*; 2) rõhumudelite muutused ja teised prosoodiamuutused, nt eesti keele II ja III välte eristumine; 3) fonotaktilised muutused, nt **maaha-maha*. (Hint 1998: 215)

Hindi järgi võib mõnikord häälikumuutuste põhjuseid seletada ja püüda leida nende tekkimist soodustavaid tegureid, kuid tõestada on neid üsna raske. Teatud tüüpi muutusele võib järgneda hulk teisi, häälikusüsteem võib ühe muutuse tagajärjel olla sellises seisundis, et keele funktsioneerimiseks ja tasakaalu säilitamiseks on vaja uusi nihkeid. Kuid selgitada ei saa alati seda, miks toimuvad need muutused just toimumise ajajärgul ja mitte mingil teisel hetkel. (Hint 1998: 211)

Praegu eesti keeles toimuvatest häälikumuutustest võiks Mati Hindi järgi välja tuua prosoodiamuutuse *maastik-kontsert*-tüübis. Praegu toimuvad muudatused selle tüübi kasutamises on ulatuslike morfoloogiliste ja õigekeelsuslike tagajärgedega ning ilmselt jõuab selle tüübi nihe lõpule praeguse põlvkonna keelekasutajatega. Muutuse olemus seisneb rõhumallide ja kõnetakti liigendamise ning vältestruktuuri muutumises ühesilbilise põhitüvega *nik-*, *mik-*, *lik-* ja *stik-*liitega sõnades, nt *kunstnik*, *kõrtsmik*, *ohtlik*, ning *kontsert*-tüüpi võõrsõnades, nt *kompvek*, *teemant*, *seersant*. Esimesi muutusi nendes tüüpides võis täheldada juba 1930. aastatel, kuid siiani pole riskitud nende sõnade puhul õigekeelsusnorminguid muuta. Seega on nende tüüpide puhul endiselt ainuõigeks hääldusvariandiks, et esimene kolmandavärteline silp moodustab alati omaette ühesilbilise kõnetakti, teine silp on aga rõhuline ja vältevahelduslik ning seejärel järgnevad rõhutud silbid, nt *maas-tikule*. Tegelikult keelekasutuses on aga

ammune tendents kaotada nende sõnade pikemad vormid nii, et esimesse kõnetakti jääb kaks silpi ning teise samuti kaks (või rohkem) silpi, nt **maasti(k)-kule*. Sellisel juhul ongi tegemist hääldusnihkega, mille põhjustele võib leida selgituse, kuid miks toimub see muutus just nüüd, on peaaegu võimatu selgitada. Hindi järgi võivad sellelgi esmapilgul tühisel variatsioonil olla hiljem ulatuslikud tagajärjed. Pisike rõhunihe toob endaga kaasa täieliku morfoloogilise tüübi vahetuse ning muutub ka sõnade vältestruktuur. Seega muutub kogu morfoloogiline vormistik. (Hint 1998: 211–213) Karin Kaljumägi jõudis oma magistritöös samuti järeldusele, et analoogilised tasandused, mis ühtlustavad sõna muuteparadigmas tekkinud ebaregulaarsused, esinevad eesti keeles *kontsert-* ja *ohklik-*tüüpi sõnade paradigmas. (Kaljumägi 1999: 29) Selliseid muutusi on eesti kirjakeeles varemgi toimunud, nt juba 1983. aastast on *muuseum-*tüüpi võõrsõnades lubatud paralleelvormistikud. (Hint 1998: 214)

Kuigi nimetatud nihked rikuvad eesti kirjakeele pikki traditsioone morfoloogiliste vormide kasutamisel, on morfoloogia muutumise põhjuseks siiski häälduse muutumine. Häälikumuutusi ei saa aga mitte kuidagi keelata, nii nagu ka mitte looduseadusi. Enne kirjakeele normide muutmist tuleks aga iga muutuse aktsepteerimise vajadust põhjalikult uurida. (Hint 1998: 215)

2.4. Analooogia ja häälikumuutuste vastastikused mõjud

Nii analooogia kui ka häälikumuutused on keele lahutamatud osad. Mõlemad on keelemuutustes ning seega ka keele eksisteerimisel vajalikud. Nad täiendavad mingil määral üksteist, kuigi nende lähtekohad on erinevad. (Hint 1998: 242) Itkonen on väitnud, et analooogia hoiab keele fonoloogilist süsteemi tasakaalus. Häälikumuutustele järgnevadki tavaliselt analoogianähtused (Itkonen 2005: 76–77).

Kui analooogia mõjub morfoloogilises vormistikus, siis häälikumuutused mõjuvad häälikujärjenditele sõna grammatilisest reeglistikust hoolimata. Erinevus seisneb ka selles, et häälikumuutused põhjustavad keele morfoloogilist reeglipäratust,

kuid analoogia taotleb siiski morfoloogilist reeglipärasust. (Hint 1998: 242) Analoogianähtusi pole alati võimalik ennustada, erinevalt häälikumuutustest. Häälikumuutused on reeglipärased ning toimuvad kindlatel etappidel, analoogia võib aga võtta keele muutudes väga erinevaid suundi (Itkonen 2005: 105–106).

Hint väidab, et häälikumuutus, mida saab defineerida järjekindla häälikumuutusena, ongi analoogia. Seega on tegelikkuses piirid häälikumuutuste ja analoogia vahel mõneti küsitavad. Teatud mõttes on analoogiaga võrreldavad ka morfoloogiliselt defineeritavad häälikumuutused, kus üks ja sama häälik võib samasuguste foneetiliste tingimuste puhul ühes morfoloogilises vormis alluda häälikumuutustele ja teises jääda muutumatuks, nt *Mina **tule/n** metsast ja näen **tule** leeke*. (Hint 1998: 243–245) Hint on möönnud, et kui analoogiaga pole võimalik tõestada iga sõna täielikku ajalugu, siis sõna teatud vormides on analoogial kindlasti olnud oluline roll. „Analoogia on oleviku vastukaal minevikus toimunud häälikumuutustele, tema hooleks on süsteemi elujõu säilitamine tulevikus“ (Hint 1998: 244). See näitabki, kuidas häälikumuutused ja analoogia teineteist täiendavad (Hint 1998: 244).

Sarnaseid jooni analoogia ja häälikumuutuste vahel võib leida ka hüperkorrektselt hääldusest ehk vigase, mittenormingupärase häälduse ülepingutatud parandamisest. Ilmeka näite eesti keelest võib tuua sõnaalgulise *h* kasutamise liialdamisest, nt *hommikul hilusa hilmaga*. (Hint 1998: 246)

Nii analoogiaüldistused kui ka häälikumuutused toovad keelde esialgu vigadena tunduvaid uusi jooni, mis hiljem saavad tavaliselt keelenormiks. Hint võtab keele muutumise paradoksaalsuse kokku nii: „Iga norm on kunagi olnud viga ning iga sagedasti korduma hakkav viga võib saada normiks“ (Hint 1998: 247). Analoogiauuendusi peab Hint seejuures selgemateks, kuna need sobivad üldjuhul paremini keele terviksüsteemi (Hint 1998: 247). Itkonengi möötab, et analoogia muudab siiski keelestruktuuri lihtsamaks (Itkonen 2005: 106).

3. EESTI NORMIKIRJAKEELE PROBLEEMSETE VERBIVORMIDE KASUTAMINE INTERNETIKEELES

Selles peatükis uuritakse ja analüüsitakse normikirjakeele probleemsete verbivormide kasutamist eesti internetikeeles. Eesmärgiks on jõuda selgusele, kui ulatuslikud on variatsioonid verbivormide kasutamisel ning missuguseid vorminühkeid esineb. Vorminühketeks peetakse siinses käsitluses eksimusi kirjakeeles kehtiva normingu vastu. Saadud tulemusi põhjendatakse analoogiaseoste ja verbivormide esinemissageduse toel.

Töö teoreetiliseks aluseks võetud analoogiaseoste esinemise põhjal (2. ptk) on muuhulgas väidetud, et analoogiast tulenevatele astmeüldistustele tuleb tänapäeva eesti kirjakeeles tähelepanu pöörata, kuna muutused võivad esialgu ilmned vaid üksikute variatsioonidega üksiksõnadega. Seejuures tuleb arvestada tendentsiga, et muutused on reeglina järkjärgulised ning piire muutuste ja variatsioonide vahele on väga raske tõmmata. (Habicht jt 2006: 611)

Siinses töös on analüüsimiseks ja praeguse olukorra kirjeldamiseks valitud kümme verbi, millel esineb tänapäeva kirjakeeles tendents pöörduda normingust hälbivalt, seda just seoses laadivahelduse või kahetüvelisuse taandumise või lisandumisega.

Verbide rühmitamisel on lähtutud Jaak Peebo muutkondade jaotusest, mille järgi on verbid jagatud nelja pöördkonda, neist kaks astmevahelduslikud, mis jagunevad omakorda tugevneva ja nõrgeneva astmevaheldusega pöördkondadeks, ning kaks astmevahelduseta pöördkonda. Tänapäeva eesti kirjakeeles on Peebo järgi astmevahelduslikud pöördkonnad III ja IV, kuhu kuuluvad *õppima-*, *saatma-*, *murdma-*, *seisma-*, *laulma-*, *hakkama-* ja *õmblema-*muuttüübid (Peebo 1997: 119–121). Neist tugevneva astmevaheldusega on *hakkama* ja *õmblema* (IV pöördkond) ning nõrgeneva

astmevaheldusega *õppima, saatma, murdma, seisma* ja *laulma* (III pöördkond). Astmevahelduseta verbe koondavad I ja II pöördkond, kus tüüpsõnadeks on *võima, elama, tegelema* ja *tulema*. (Peebo 1997: 119–121)

Peatüki järelduste osas püütakse leida vastuseid, kui kaugele on variatsioonid üksikverbiti ulatunud.

3.1 Materjali valik

Empiirilise osa koostamiseks vajalike verbide valikul lähtuti Eesti Keele Instituudi keelenõuandele esitatud küsimustest (www.eki.ee) ning Tiiu Ereli artiklis „Mis on eestlasele eesti morfoloogias raske“ käsitletud verbide muutmisviiside analüüsist. Keelenõuande materjalid valiti seetõttu, et need peegeldavad ilmekalt kirjakeeles esinevaid probleeme. Keelenõuandelt abi palujate sotsiaalne grupp on väga varieeruv, seal leidub inimesi kooliõpilastest pensionärideni. Siiski võib EKI keelenõuande materjalide puudusena välja tuua küsijate haridustaseme vahe. Võib eeldada, et rohkem kasutavad keelenõuande abi ametiasutustes töötavad isikud ja teised, kes kasutavad oma töös normikirjakeelt. Igapäevasuhtluses (nt internetikommentaare kirjutades) keelekasutajad harilikult keelenõuande abi ei kasuta ning probleeme võib tekkida mis tahes verbide muutmisel. Eelnevat arvestades püüti verbid valida nii, et need oleksid kõige sagedamini küsitavad ehk probleemsed, ning arvestati seda, et verbid oleksid erinevatest pöördkondadest ning kuuluksid seejuures ka erinevate tüüpsõnade alla. Seejärel rühmitati need Peebo järgi gruppidesse: normingu järgi nõrgeneva astmevaheldusega verbid; tugevneva astmevaheldusega verbid ning astmevahelduseta verbid. Uurimusest jäeti välja verbid, millel on praegu kehtiva normingu järgi lubatud tähendusest sõltuvalt rööpsed muutmisviisid, kuigi keelekasutaja jaoks valmistavad ka nende muuteparadigmad raskusi. Nii jäeti näiteks välja verbid *laadima* ja *hauduma*. Kõigist muuttüüpidest siiski EKI materjali põhjal probleemseid verbe ei leitud.

Tuginedes eelnevatele põhimõtetele, valiti empiiriliseks analüüsiks järgmised kümme üksikverbi: normingu järgi nõrgeneva astmevaheldusliku muutmisega verbid *naasma, kütma, vaagima, veenma* ja *möönma* ning normingu järgi tugevneva astmevaheldusliku muutmisega verbid *tüütama, värbama* ja *käitlema*. Astmevahelduseta verbidest on vaatluse all *töötama* ja *taotlema*.

Verbide esinemist uuritakse järgmistes vormides: *tud*-partitsiibis, impersonaali preesensis ja imperfektis, *da*-infinitiivis ja imperatiivi pluuralis. Vormide valikul sai taas kord määravaks EKI keelenõuande materjal ehk kasutajatele enim probleeme valmistavad muutevormid.

3.2 Uurimismetoodika

Uurimismaterjal on kogutud uue meedia korpusest (<http://www.cl.ut.ee/korpused/segakorpus/uusmeedia/>) ning Google'i blogidest (blogsearch.google.com). Uue meedia korpus on Tartu ülikooli koondkorpuse allosa, mis sisaldab nelja allkorpust: jututoad (u 7 miljonit tekstisõna), uudisgruppide tekstid (u 8 miljonit tekstisõna), foorumitekstid (u 5 miljonit tekstisõna) ning kommentaaride tekstid (u 2 miljonit tekstisõna). Google'i blogidest otsides saadakse tulemused keelekasutajate loodud veebipäevikutest, mis esindavad individuaalselt varieeruvat keelekasutust.

Nii Google'i blogid kui ka uue meedia korpus sisaldavad keeleliselt toimetamata tekste. Kuna keelemuutused või vähemalt esialgsed variatsioonid saavad sageli alguse keelekasutaja igapäevasest kommunikatsioonist, siis on siinse uurimuse analüüsist välja jäetud keeleliselt toimetatud tekste sisaldavad korpused. Kasutuspõhisel uurimisel tuleb kõige paremini ilmsiks tegelik vormivariantide valik (Bybee 2010: 9).

Uurimistulemused on esitatud alapeatükkides, mis käsitlevad iga normingujärgset muutmisviisi. Need alapeatükid on omakorda liigendatud jaotisteks üksikverbide kaupa. Nii normingujärgsed kui ka normingust hälbivad vormivariandid on esitatud tabelis suhtarvude ja protsentidena. Kuna uue meedia korpuse ja Google'i

blogide materjal on oma olemuselt sarnased, siis liideti kahe otsingumootori tulemused kokku ning seejärel võrreldi normingukohaste ja normingust hälbivate variantide kasutamist. Uue meedia korpusest saadud tulemused vaadati üksahaaval läbi ning uurimusest jäeti välja vasted, mida võis pidada trükiveaks või kus verbi oli kasutatud teise sõna osana. Esinemiskordade arvust jäeti välja ka kordused, mida korpusepäring pidevalt andis. Google'i blogidest (veebipäevikutest) tuli aga enamike otsitavate variantide kohta rohkem vasteid ning seetõttu kõikide vormide kõiki variante üksahaaval läbi ei analüüsitud. Põhjalikum analüüs tehti siis, kui ühe vormi puhul saadi alla kümne vaste. Veebipäevikutes päringuid sooritades otsiti vasteid ainult eestikeelsetelt lehekülgedelt ning otsimisel kasutati jutumärke, et välistada eksimuste esinemine vastetes. Normingust hälbivad verbivormide variandid, mida Google'i blogides ja uue meedia korpuses ei esinenud, jäeti tabelitest välja, nt vormid **naaseke*, **köeda*, **mööntakse*, **möönadakse*, **mööntud*, **mööndke*, **möönake*, **mööneti*, **veentakse*, **veenadakse*, **veenadud*, **veenti*, **veenada*, **vaagidakse*, **vaedakse*, **vaagidud*, **vaedud*, **vaege*, **tüütadakse*, **tüütadud*, **tüütati*, **tüütadi*, **värvadakse*, **värbadakse*, **värvadud*, **värvage*, **värbake*, **värbadi*, **värbada*, **käitledakse*, **käitletud*, **töödadi*, **taotledakse* ja **taotledi*.

Andmete kogumine toimus 2012. a oktoobris ning lisaks otsiti hälbivaid vorme mõlemast otsingumootorist juurde 2013. a kevadel. Kokku tehti 302 päringut.

3.3 Uurimistulemuste analüüs

3.3.1 Normingujärgselt nõrgeneva astmevaheldusega verbid

Normingu järgi nõrgeneva astmevaheldusega verbidest vaadeldakse siinses alapeatükis verbide *naasma*, *möömma*, *veenma* ja *vaagima* tegelikku kasutust ning võimalikke vorminühkeid.

3.3.1.1 *naasma*

Tabel 1. *naasma* kasutamine Google'i blogide ja uue meedia korpuses

Vorm	vormivariant	esinemiskordi	protsent
Impersonaali preesens	naastakse	6	50
	*naasetakse	6	50
tud-partitsiip	naastud	3	8,70
	*naasetud	20	91,30
Imperatiivi pl 2. Pööre	naaske	23	95,83
	*naasege	1	4,17
Impersonaali imperfekt	naasti	14	70
	*naaseti	6	30
da-infinitiiv	naasta	9470	99,92
	*naaseda	8	0,08

Normingu järgi nõrgeneva astmevaheldusega verbi *naasma* muutmisviisides uue meedia korpuses ega ka Google'i blogide andmete põhjal suuri kõikumisi ei täheldatud, siiski on kõigis uuritud vormides näha varieeruvusi.

naasma-verbi keelekasutaja jaoks keerulist muutmisparadigmat on Tiiu Erelt käsitlenud 1999. aastal artiklis "Mis on eestlasele eesti morfoloogias raske". Kuigi Erelt leidis, et *ma*-tegevusnime, lihtmineviku ja *tud*-kesksõna vormides esineb variatsioone (keelekasutajate keelenõule esitatud küsimuste põhjal), ei täheldanud ta nii ulatuslikku eri vormivariantide kasutamist impersonaali preesensis. (Erelt 2000: 77) *seisma*-muuttüübis on EKI keelenõuande andmete põhjal *naasma* ainuke muutmisel palju

küsitavusi tekitav verb (www.eki.ee). Vormide *tõustakse*, *seistakse*, *lastakse* ning teiste sageli kasutatavate verbide puhul ei teki keelekasutajatel soovi lisada tüvevokaali.

Üheks varieeruvuse põhjuseks on verbi suhteliselt harv kasutamine, kuna kokku esines *naastakse* ~ *naasetakse* vormi vaadeldud materjali hulgas vaid 12 korral. Lisaks sellele võib põhjuseid leida verbi ajaloost, kuna tegu on Johannes Aaviku poolt kunstlikult loodud sõnaga ning verb ei ole keeles loomulikul teel tekkinud. Karl Pajusalu järgi on aga tehiskult loodud või keelekorralduse käigus määratletud muutmisviisid keelekasutajale raskemini vastuvõetavad ning need ei pruugigi keele struktuuri sobituma hakata (Pajusalu 2000: 157). Aavik soovitas *naasma*-verbi, kuna see oli tema arvates stiililiselt parem kui ”*tagasi tulema*” kasutamine. Uute tüvisõnaliste verbide kasutusele võtmine pidi Aaviku järgi laused muutma energilisemaks ja elegantsemaks. (Aavik 1936: 92) Aavik määras ka selle, et verbi *naasma* pööratakse *tõusma* eeskujul (Aavik 1936: 278).

Ühetüvelisse tüüpi suundumiseks võivad analoogiat pakkuda seal juba olevad verbid, sest ühetüvelisus, s.t vormide moodustamine vokaaltüvest, on eesti vormimoodustuses loomulikum nähtus. Kahetüvelisuse taandumist võib põhjustada ka asjaolu, et keelekasutaja ei arvesta verbi muutmisel kõiki põhivorme, vaid võtab eeskujuks mõne sagedasema vormivariandi, nt *naasma* puhul oleviku ainsuse 1. või 3. pöörde vormi. EKG järgi on vaja passiivse morfoloogia rakendumise korral teada, kas sõna on astmevahelduslik või mitte ning millisesse muuttüüpi ta kuulub. Ainult ühe vormi puhul on raske astmevahelduslikkust tuvastada. Keelekasutaja mälus on aga eeldatavasti hulk sõnu, mille analoogial ta vorme moodustama hakkab. Tänapäevane ühe- ja kahetüveliste sõnade vahekord ei ole eesti keeles häälikukadude ja analoogia mõjul algsel kujul säilinud ning seetõttu jagunevad sõnad tüüpidesse ebasüsteemilisemalt. (EKG 1995: 127) See on eeldatavasti üheks oluliseks kahetüvelisuse taandumise põhjuseks. Üksikverbi *naasma* võimalikku suundumist astmevahelduseta ühetüvelisse muuttüüpi võib pidada ootuspäraseks, kuna ka Tiiu Erelti järgi on keelekasutuses üha enam märgata kahetüveliste üksiksõnade suundumist ühetüveliste sõnade hulka (Erelt 2000: 68).

Normingukohane impersonaali preesensi vorm *naasma*-verbist on *naastakse*, ometi esineb ka norminguvastast **naasetakse*-vormi võrdselt normingukohasega. Kuna kokku esines seda vormi vaid 12 korral, siis on ka märgatav varieerumine ootuspärane. Varieerumine konsonant- ja vokaaltüvelise vormivariandi vahel on märgatav ka impersonaali imperfektis. Normingukohast varianti esines 14 korda ning norminguvastast tüvevokaaliga varianti **naaseti* esines kuuel korral.

(1) *Kohas, kus peale gümnaasiumi lõpetamist suurematesse linnadesse ära kolitakse, ja kui hästi läheb, siis aastaid hiljem **naasetakse** ja vanemate koorem üle võetakse.* (msaar.blogspot.com/)

(2) *Kutsusid tuttava autoga tee äärde, kust alustati, ning signaali järgi **naaseti** alguspunkti peale suurt seenetamist.* (anumaitse.blogspot.com/)

Vormi *naaske* norminguvastast **naasege*-varianti küll leidis, kuid nihet normingust hälbiva vormi suunas ei saa täheldada (suhe 23 : 1).

da-infinitiivi, *tud*-partitsiibi ja imperatiivi pluurali 2. pöörde kasutamisel esinevad samuti alla 10-protsendilised variatsioonid hälbiva vormi kasutamisel. Nende vormide puhul on väiksem varieerumine ootuspärane, sest nimetatud vormide kasutussagedus oli uuritud vormidest suurim.

(3) *Umbes tund peale väljumist käis korra kodus, et ülikond sportlikuma vormi vastu vahetada ning **naaseda** autot välja kaevama.* (toiduteemal.blogspot.com/)

Ootuspäraselt on *naasma*-verbi kasutussagedus internetikeeles suhteliselt harv, mistõttu tuleks selle verbi tegelikku kasutamist jälgida edaspidigi, kuna tendents vokaaltüvelise muutmise suunas võib süveneda. Praegu näitasid ühetüvelisuse suunas kaldumist impersonaali preesensi ja imperfekti vormid. Tuleks uurida verbi *naasma* kõigi vormide kasutamist ning vajaduse korral soovitada ESi toimkonnale rööpvormide aktsepteerimise vajalikkust.

3.3.1.2 *kütma*

Tabel 2. *kütma* kasutamine Google´i blogide ja uue meedia korpuses

Vorm	Vormivariant	Esinemiskordi	Protsent
Impersonaali preesens	köetakse	617	96,23
	*kütetakse	24	3,77
tud-partisiip	köetud	744	96,62
	*kütetud	26	3,38
Imperatiivi pl 2. Pööre	kütke	333	99,7
	*köetke	1	0,3
Impersonaali imperfekt	köeti	128	88,23
	*küteti	17	11,77
da-infiniitiv	kütta	4290	100

Astmevahelduslikku *saatma*-muuttüüpi kuuluv *kütma* tänu oma tuntusele sagedasi norminguvastaseid kasutusvariante ei põhjusta, kuid siiski valmistab verbi muutmine mõningates vormides astmevahelduse raskusi. Tugeva astme eelistamine normingukohasele nõrgale astmele näitab *kütma*-verbi muutmise puhul võimalikku kahetüvelisuse taandumist. Astmevahelduslikkus aga jääb vältevahelduse kujul endiselt alles, nt *köeti* ~ *küteti*. Mati Hindi järgi võivad vorminihkeid põhjustada nt homonüümselt sama astmega (tugeva või nõrga astmega) tüvevariandid (nt *tegu* : *teo* ja *tigu* : *teo*). (Hint 1997: 32) *kütma*-verbi puhul võib sellist analoogiaseost pakkuda *küttima*-verbi imperfekti 3. pöörde vorm *küttis*, mis on sarnane *kütma*-verbi imperfekti 3. pöörde vormiga – *küttis*. Seega sekkub siin kahetüvelisuse taandumisse analoogia. Muutused võivad alguse saada ka tänapäevasele astmevaheldusele omasest morfoloogilisest ja leksikaalsest tingitusest. Martin Ehala on väitnud, et praeguse aja

ühe- või kahetüvelisus ei ole ainult sõna häälikkoostise põhjal tuvastatav, mistõttu tuleb vahelduse tuvastamiseks vaadata verbi kõiki põhivorme. (Ehala kasutab küll termineid *kujuvaheldus*, *vokaalkuju*, *konsonantkuju*.) (Ehala 1997: 374) Põhjuseks võib olla ka lihtsuse taotlemine, kuna Hindi järgi loobutakse keerulistest tüveteisendustest ning asendatakse need lihtsamate variantidega (Hint 1997: 57).

Üle kümne protsendi esines norminguvastast kasutust nõrgeneva astmevaheldusega verbi *kütma* impersonaali imperfektis, kus tugeva astme vorme eelistati 11,77% juhtudest. Siin võib analoogiat pakkuda ka verbi *nutma* impersonaali imperfekti vorm *nuteti*. Norminguvastase **küteti*-vormi puhul võis täheldada ka seda, et vormi valikut võis tingida kasutuskontekst. *küteti*-vorm esines sagedamini just lauses, kus verbi kasutati ülekantud tähenduses:

(4) *nagu öeldud, oli igasuguseid fantastilisi vördjaid igasugustes fantastilistes kohtades küllaga ja molli **küteti** neile ka päris korralikult ning mida sellise filmi puhul muud ikka hinnata?* (realmnc3.blogspot.com/)

(5) *Kui algsest ümber augu keerutamisest mööda saadi vajutati pedaal põhja ja **küteti** lõpuni välja, nii et suurem osa saali oli harjumatult vaikne.* (blondpoiss.blogspot.com/)

Selle verbi muud siinses töös vaadatud vormid aga keelekasutajale suuri probleeme ei valmistanud, nt *da*-infinitiiv oli kasutusel vaid normingukohase variandi kujul. Nõrgenevale laadivaheldusele alluvate sõnade puhul moodustatakse *da*-infinitiiv algvormi (*ma*-tegevusnime) eeskujul. (EKG 1995: 300) Kuna *kütma*-vormis nõrga astme eelistamiseks tendents puudub, on ootuspärane, et keelekasutaja valibki siin normingupärase tugeva astme.

Vaatamata impersonaali imperfekti silmatorkavale varieerumisele pole siiski veel põhjust selle verbi puhul normingut muuta, kuid kindlasti tuleb *kütma*-muutmist edaspidigi jälgida, kuna tendentsid varieeruvuse laienemiseks on olemas.

3.3.1.3 möönma ja veenma

Tabel 3. *möönma* kasutamine Google'i blogide ja uue meedia korpuses

Vorm	Vormivariant	Esinemiskordi	Protsent
Impersonaali preesens	mööndakse	59	93,66
	*möönatakse	4	6,34
tud-partisiip	mööndud	15	93,75
	*möönatud	1	6,25
Imperatiivi pl 2. pööre	möönge	3	75
	*möönage	1	25
Impersonaali imperfekt	mööndi	23	92
	*möönati	2	8
da-infinitiv	möönda	598	99,34
	*möönata	3	0,50
	*möönada	1	1,16

Tabel 4. *veenma* kasutamine Google'i blogide ja uue meedia korpuses

Vorm	Vormivariant	Esinemiskordi	Protsent
Impersonaali preesens	veendakse	37	88,10
	*veenatakse	5	11,90
tud-partisiip	veendud	193	95,07
	*veentud	3	1,48
	*veenatud	7	3,45
Imperatiivi pl 2. pööre	veenge	50	86,21
	*veendke	1	1,72
	*veenake	4	6,90
	*veenage	3	5,17
Impersonaali imperfekt	veendi	7	58,33
	*veenadi	1	8,34
	*veenati	4	33,33
da-infinitiv	veenda	10400	99,89
	*veenata	11	0,11

Tänapäeva eesti kirjakeeles kuuluvad *möönma* ja *veenma* nõrgeneva astmevaheldusega *laulma*-tüüpi verbide hulka. (Peebo 1997: 161) Selles tüübis on vaid seitse sõna: *möönma*, *veenma*, *laulma*, *koolma*, *kuulma*, *siirma* ja *naerma*. EKI keelenõuande materjalide põhjal võib järeldada, et *laulma*, *koolma*, *kuulma*, *siirma* ja *naerma* muutmisviisid keelekasutajale probleeme ei valmista, seega kogu tüüpi puudutavaid variatsioone pole põhjust otsida. (www.eki.ee) Küll aga on varieeruvusi märgata *möönma* ja *veenma* muutmisviisides. Ajalooliselt on *laulma*-verbi supiinivormiks olnud **laulamahen* ning alles sisekao tagajärjel tekkis tänapäevane *laulma*-vorm, kuid indikatiivi oleviku ainsuse 1. pöörde vormis oli tüve lõpu *a* kinnises silbis, mistõttu see ei kadunud ning *a* avaldub tänapäevaseski vormis – *laulan*. (EKG

1995: 172) Seetõttu võibki siin ühetüvelisuse levimisel analoogiat pakkuda oleviku ainsuse 1. pööre, kus tüvevokaal on säilinud. Nii lisataksegi harva esinevate verbide *möönma* ja *veenma* muutevormidesse oleviku ainsuse 1. pöörde eeskujul tüvevokaalid. Lisaks võivad analoogiaseoseid põhjustada ühetüvelised astmevahelduslikud verbid, nt *õppima*-tüüpi kuuluvad sõnad, sest *õppima*-tüübis jääb muutmisel vokaal sõna keskel alles, nt impersonaali vormi *õpitakse* analoogial võidakse moodustada vormid **veenatakse* ja **möönnatakse*. *veenma*- ja *möönma*-verbide kasutamisele on tähelepanu juhtinud ka Aavik eelmise sajandi esimesel poolel, kus ta rõhutab oma grammatikas, et kindlasti ei tohiks kasutada variante **möönama* ja **veenama* (Aavik 1936: 281) *veenma*-verb osutus otstarbekaks ning seega oli tüvisõna *veenma* kunstlik loomine õigustatud (Aavik 1936: 423).

Niisiis võib verbide *möönma* ja *veenma* muutmisel samuti täheldada tänapäeva eesti kirjakeeles levivat kahetüvelisuse taandumise tendentsi. Siinse töö materjali põhjal võib taandumise põhjuseid otsida lisaks analoogia ja häälikumuutuste põhjustatud variatsioonidele ka verbide esinemissagedusest. Kuna *möönma* ja *veenma* kasutamine on kirjakeeles harv, võivad need ajapikku aktiivsest kasutusest kaduda. Teisalt võivad sellised sõnad kasutusse jääda astmeüldistuslikena. Hindi järgi on kahetüvelisuse taandumine sellistest sõnadest ootuspärane, kuna seda on varemgi juhtunud keerulisemate ja vähekasutatavate tüüpide puhul. (Hint 1997: 23–24) EKG järgi kuuluvad siinses alapeatükis uuritavad verbid passiivsesse morfoloogiasse, seega tuleb nendegi verbide muutmisel teada kõiki põhivorme, vaid algvormi põhjal on raske astmevahelduslikkuse või selle puudumise üle otsustada. (EKG 1995: 127) *möönma* ja *veenma* algvormides ei esine ka ajalooliselt kindlat astmevaheldust märkinud häälikuid, nt klusiile. Seetõttu ongi astmevahelduse tuvastamine keelekasutajale raske. Verbide *möönma* ja *veenma* muutmisviisides esinevaid variatsioone võib põhjendada seega häälikumuutuste ja analoogia põhjustatud kahetüvelisuse taandumise koosmõjuga. Hindi järgi hakkab analoogia ühtlustama ja korrastama häälikumuutuste põhjustatud ebakorrapärasusi. (Hint 1998: 234) K. Habicht, I. Tragel ja L. Keevallik on väitnud, et tegelikus vormikasutuses toimuvad muutused puudutavad pigem üksiksõnade üksikuid vorme. (Habicht jt 2006: 610) Siinseski töös selgus, et mõlema verbi esinemine

erinevates vormides on suhteliselt harv, seetõttu on need verbid ka altimad muutusi vastu võtma kui näiteks samasse tüüpi kuuluvad sagedamini kasutatavad *laulma* ja *naerma*.

Tulemusi analüüsides jõuti järeldusele, et nihked *möönma* ja *veenma* kahetüvelisuse taandumiseks on märgatavad kõigis analüüsitud vormides.

Enim variatsioone võis täheldada mõlema verbi puhul imperatiivi pluraali 2. pöördes ning impersonaali imperfektis. Nende vormide kasutussagedus oli üldiselt harv ning seetõttu võibki analoogia hakata just neis vormides kõigepealt muutusi tekitama. **möönage* varianti esines 25%, **veendke* 1,72% (7), **veenake* 6,90% ning **veenage* 5,17%; **möönati* esines 8% (8). Ulatuslikku nihet normingust hälbiva variandi kasuks võis märgata verbi *veenma* impersonaali imperfektis: **veenadi* 8,34% ja **veenati* 33,33%. Nii ulatusliku varieeruvuse põhjuseks võib pidada vormi harva kasutamist, kokku kasutati impersonaali imperfekti nii normingukohast kui ka hälbivat vormi vaid 12 korral.

(6) *Sel õhtul Shelton San aga säras ja surus jõuliselt oma eksistentsi peale, järele andmata ja lastes kuulajatel **möönata** enese suursugust kehastust.* (kiirtee.bytemob.net/)

(7) *Nu ma siis helistasin vendade Heinadele, et helistage Marile ja **veendke** ta ümber, kuna ma ka ei tule, kui tema ei tule.* (kaidipajatused.blogspot.com/)

(8) *Kuigi **möönati**, et seda küsitakse väga tihti.* (forum.automoto.ee/)

Impersonaali preesensi ja *tud*-partitsiibi moodustamisel esines *möönma* ja *veenma* muutmisel normingust hälbimisi oodatust vähem. Impersonaali preesensis oli küll verbide esinemissagedus suurem kui impersonaali imperfektis, kuid ulatuslikke variatsioone seal ei leidunud.

Nii *möönma* kui ka *veenma* kõigis uuritud vormides esines kirjakeele normist hälbivaid vorme. Kuna kõigis vormides on praegu ülekaalus ikkagi normingupärane variant, siis puudub põhjus kehtiva normingu muutmiseks, pigem tasuks jälgida nende verbide vormilist varieerumist edaspidigi. Praegu on variatsioonid kõige suuremad

impersonaali imperfekti ja preesensi vormides ning imperatiivi pluuralis.

3.3.1.4 *vaagima*

Tabel 5. *vaagima* kasutamine Google´i blogide ja uue meedia korpuses

Vorm	Vormivariant	Esinemiskordi	Protsent
Impersonaali preesens	vaetakse	124	77,50
	*vaagitakse	36	22,50
tud-partitsiip	vaetud	96	73,28
	*vaagitud	35	26,72
Imperatiivi pl 2. pööre	vaagige	5	100
Impersonaali imperfekt	vaeti	210	88,61
	*vaagiti	37	11,39
da-infinitiiv	vaagida	409	98,55
	*vaeda	5	1,45

Keelekasutaja ei muuda *vaagima*-verbi sageli *õppima*-tüübi järgi. Pigem esineb tendents muuta seda laadivahelduseta, ometi ei põhjusta aga samasse tüüpi kuuluvad sagedamini kasutatavad analoogilise struktuuriga sõnad märgatavaid probleeme, nt *saagima* ~ *saetakse*, *praadima* ~ *praetakse* muutmisel ei esine praegu tendentse laadivahelduse taandumiseks. Mida harvem sõna kasutatakse, seda rohkem probleeme ja varieeruvusi muutmisel tekib (Soodla 2010: 99). Samas muuttüübis põhjustab Erelti järgi raskusi ka verbide *vaakuma* ning *laadima* muutmine. *vaakuma* puhul põhjustab raskusi sõna tundmatus, kuid *laadima* puhul see, et sellel verbil on praegu kehtiva õigekeelsusnormingu järgi lubatud erinevad pööramisviisid, mis sõltuvad tähendusest.

(Erelt 2000: 77) *vaagima* muutmise probleemilisuse väljaselgitamiseks võib põhjuseid otsida esinemissagedusest, kuna tegu ei ole igapäevakeeles sageli esineva sõnaga. *Vaagima* kasutamisele eelistatakse pigem sünonüüme *kaaluma*, *mõtlema*, *seadma*, *mõõtma*. Laadivahelduse taandumist põhjustab ka võimalik vormiseos *ma*-infinttiiviga, kuna nõrgenevale laadivaheldusele alluv verb *vaagima* on *ma*-tegevusnimes tugevas astmes. (EKG 1995: 298) Kuna algvormis esineb klusiil, võib eeldada, et sõna on laadivahelduslik. Varasema laadivahelduse puhul olekski see täiesti kindel olnud, tänapäevase laadivahelduse tuvastamiseks aga ainult algvormist ei piisa, tuleks vaadata kõiki põhivorme. Siin tekib raskus ka selles, et isegi kui on teada, et sõna on astmevahelduslik, ei ole alati võimalik nõrga astme tüvest automaatselt moodustada tugeva astme tüve, nt nõrgaastmelise vormi *mao* tugevaastmeline vorm võib olla nii *madu* kui ka *magu*. (Hint 1997: 32) Nii ei saagi keelekasutaja automaatselt ühe vormi põhjal tuvastada, mis on nt vormi *vaetakse* algvorm ((*vaema* (*kaema* eeskujul) või *vaagima*). Rakenduma hakkab passiivse morfoloogia reegel, kus tuleb teada sõna kõiki põhivorme, et oleks võimalik moodustada normingu järgi korrektset muutevormi (EKG 1995: 127).

Sagedasele laadivahelduseta pööramisele on ka Tiiu Erelt oma artiklis tähelepanu juhtinud (Erelt 2000: 77). 2011. aastal kaitstud magistritöös "Laadivahelduse taandumine eesti kirjakeeles" jõudis Elise Järvik järeldusele, et tendents laadivahelduse taandumiseks verbi *vaagima* muutmisel on märgatav (**vaagiti* vormi esines normingukohasest *vaeti* variandist isegi 0,86% võrra enam). (Järvik 2011: 132)

Normingu järgi nõrgaastmelist vormi *vaetud* esines siinses materjalis 96 korral ning tugevaastmelist vormi 35 korral, niisiis on tendents nõrga astme vormi taandumiseks *tud*-partisiibis märgatav.

(9) *Mitu aastat vaagitud plaan sai nüüd siis teoks tehtud.* (achtoz.blogspot.com/)

Impersonaali preesensis on verbi *vaagima* vormivariantide varieerumine samuti märgatav. Normingukohast *vaetakse*-variandi esines 77,50% ning norminguvastast tugeva astme eelistamist **vaagitakse* esines 22,50%. Kokku kasutati seda vormi 150

korral. Et see on *vaagima*-verbi puhul suhteliselt sage vorm, tuleb impersonaali preesensi tegelikule kasutamisele edaspidigi tähelepanu pöörata.

Nõrgaastmelist normingukohast vormi *vaeti* esines 210 korda ning tugevaastmelist vormi **vaagiti* eelistati 37 korral. Analoogiat selle muutmisviisi alusel ilmselt nõrgeneva vältevaheldusega muuttüüp, näiteks verbist *rääkima* moodustatud impersonaali imperfekti vorm *räägiti*, kuna keelekasutaja ei mõtle sageli verbivormide moodustamisel muuteparadigmale, vaid teeb järeldused konkreetse vormi põhjal.

(10) *Vaadati tagasi meie juubeliaasta õnnestumistele ning vaagiti arengukohti.*
(www.kodutytar.ee/)

Imperatiivi pluuralis variatsioone ei esinenud ning *da*-infintiivis oli hälbiva vormi kasuks otsustatud vaid 1,45% juhtudest.

Üldiselt harva kasutatava verbi *vaagima* muutmisviisides oli märgata ulatuslikumaid variatsioone impersonaali preesensi ja imperfekti ning *tud*-partitsiibi vormides. Selle verbi muuteparadigmat tuleks edaspidigi jälgida, et jõuda selgusele, missuguseid variatsioone veel esineb ning vajaduse korral aktsepteerida üksikverbi *vaagima* puhul rööpvorme.

3.3.1.5 Kokkuvõtte normingujärgselt nõrgeneva astmevaheldusega verbide muutmisest

Töös uuriti viie normingujärgselt nõrgeneva astmevaheldusega verbi – *naasma*, *kütma*, *möönma*, *veenma* ja *vaagima*-muutmist eesti netikeeles. Kõigis uuritud vormides täheldati tendentsi laadivahelduse või kahetüvelisuse taandumiseks. Iga verbi puhul võis täheldada mõne vormi ulatuslikumaid nihkeid. Nihked olid ulatuslikumad harvem kasutatavamates vormides.

Normingujärgselt nõrgeneva astmevaheldusega verbide puhul täheldati, et kõige rohkem kasutatakse Google'i blogide ja uue meedia korpuse andmete põhjal siin uuritud

vormidest *da*-infinitiivi vorme. Kuna need vormid on tegelikus kasutuses kõige sagedasemad, on ootuspärane, et variatsioonide osakaalgi on neis vormides väiksem (kõigi verbide puhul alla 1,5%). Märgatavaid normingust hälbimisi esines kõigi siinses alapeatükis uuritud verbide puhul impersonaali imperfekti ja preesensi vormides (**naaseti* 30%, **küteti* 11,77%, **möönati* 8%, **veenati* 33,33%, **veenadi* 8,34% ja **vaagiti* 11,39%; **naasetakse* 50%, **küetakse* 3,77%, **möönatakse* 6,34%, **veenatakse* 11,90% ja **vaagitakse* 22,50%). Kuna impersonaali imperfekti ja preesensi vormid on siinses töös uuritute kõige harvemini esinevad vormid, on ulatuslikemad variatsioonid neis vormides ka kõige ootuspärasemad.

Nihked normingust hälbimise suunas on märgatavad ka *tud*-partitsiibi kasutamisel, kuid ulatuslikke nihkeid selle vormi kasutamisel ei ole, sest enamikul verbidel (v.a *vaagima*) oli normingust hälbivate vormide osakaal alla 10%: **naasetud* 8,70%, **küetud* 3,38%, **möönatud* 6,85%, **veentud* 1,48% ja **veenatud* 3,45%. *tud*-partisiipi esines ka võrreldes muude impersonaali vormide kasutussagedusega rohkem, seega on väiksemad variatsioonid ka ootuspärasemad. Vaid *vaagima*-verbi puhul avaldub tendents laadivahelduse taandumiseks ka *tud*-partitsiibi moodustamisel: **vaagitud* vormi esines 26,72% juhtudest.

Imperatiivi pluurali moodustamisel esines ulatuslikum variatsioon vormi **möönage* kasutamisel, mida esines 25% juhtudest. Samas on see ka *möönma*-verbi puhul harva kasutatav vorm (kokku vaid neljal korral) ning seega on varieerumise suurem osakaal ootuspärane. Vähem kui seitsmeprotsendilist osakaalu normingust hälbiva vormi kasuks võis imperatiivi pluurali 2. pöörde moodustamisel näha ka teise uuritud verbide puhul, kuid erandiks on siingi verb *vaagima*. Kui *tud*-partitsiibis erines *vaagima* teistest ulatuslikuma varieeruvuse poolest, siis imperatiivi pluurali 2. pöörde moodustamisel normingust hälbivat varianti ei kasutatud.

3.3.2 Normingujärgselt tugevneva astmevaheldusega verbid

Normingu järgi tugevneva astmevaheldusega verbidest vaadeldakse siinses alapeatükis

verbe *tüütama*, *värbama* ja *käitlema*.

3.3.2.1 *tüütama*

Tabel 6. *tüütama* kasutamine Google'i blogide ja uue meedia korpuses

Vorm	Vormivariant	Esinemiskordi	Protsent
Impersonaali preesens	tüüdatakse	18	90
	*tüütatakse	2	10
tud-partitsiip	tüüdatud	39	92,86
	*tüütatud	3	7,14
Imperatiivi pl 2. pööre	tüüdake	30	93,75
	*tüütage	2	6,25
Impersonaali imperfekt	tüüdati	5	100
da-infinitiiv	tüüdata	397	85,19
	*tüütada	68	14,60
	*tüüdada	1	0,21

Normingukohase tugevneva astmevaheldusega verb *tüütama* on Tiiu Erealti järgi üks enim muutmisel probleeme valmistavaid verbe (Erelt 2000: 78). Analoogiat pakub siin sageli kasutatav verb *töötama*, mida muudetakse reeglite järgi astmevahelduseta. *töötama*-verbi muutmiseeskujuks saamisel võib põhjuseid otsida sõnade sarnasest struktuurist. *töötama-tüütama* tüvestruktuuris erineb vaid esisilbi vokaalaines, fonoloogiline struktuur on aga identne. Eksitavat eeskju võib pakkuda *ma*-infinitiivi vorm, kuna *töötama ma*-infinitiiv on sagedasti kasutatav. Analoogiareeglitele tuginedes on keelekasutaja sellise seose leidmine ootuspärane. (Hint 2002: 236)

tüütama-verbis toimuvatele muutustele on tähelepanu juhitud ka 2006. aastal

ilmunud artiklis „Keele muutumine kasutuskontekstis“. Tookord leiti, et astmevahelduslike sõnade muutmisel leidub ühe astme üldistamist ilmestavaid näiteid ka kirjakeeles sagedasti esinevate sõnade puhul, mille näitena on toodud tegusõna *tüütama* tugeva astme eelistamine. (Habicht jt 2006: 615) Sama problemaatiliseks võib pidada ka sarnase struktuuriga verbi *süütama* pööramist (Erelt 2000: 78). Seega annab astmeüldistuseks põhjuse lisaks algvormide sarnasusele kogu sarnase tüvestruktuuriga verbide muuteparadigma. Astmevahelduse taandumise põhjuseks võiks seega suure tõenäosusega nimetada analoogiaseost sarnase struktuuriga *töötama*-verbi muuteparadigmast. Toimub keelesisese laenamise protsess, mis muudab vormid ühtsemaks ja vähendab eri allomorfide arvu. (Campbell 1998: 90) Astmevahelduse taandumist põhjustab ka aktiivse ja passiivse morfoloogia vastandusele tuginev lähenemine, kuna ühe vormi puhul ei saa astmevaheldust tuvastada, nt vormi **tüütage* moodustamisel võib keelekasutaja eeskujuga võtta pigem vormi *töötage* eeskujust ning muudab ka *tüütama*-verbi astmevaheldusest. Kuid normingujärgseks muutmiseks peab teadma kogu verbi muutmisparadigma reegleid (EKG 1995: 127).

Verbi *tüütama* impersonaali preesensi normipärase vormi *tüüdatakse* esinemisprotsent on 90 ning norminguvastase **tüütatakse* esinemisprotsent 10. Kokku kasutati seda vormi vaid 20 korral, seega on astmevahelduse taandumine selle vormis ootuspärane.

Alla kümneprotsendilise osakaaluga norminguvastaseid vorme on märgata ka *tud-*partitsiibis ja imperatiivi pluurali 2. pöördes.

(11) *tüütage mind palju tahate.* (marionikene7.blogspot.com/)

Impersonaali imperfektis aga kasutati Google'i blogide ja uue meedia korpuse andmete põhjal ainult normingupärasest *tüüdati*-vormi. Samal ajal oli see ka kõige harvem kasutatav vorm. Tavaliselt algavad aga varieerumised just üksiksõnadest ning harvem kasutatavatest vormidest, seega on selle vormi puhul variatsiooni puudumine üllatav.

Mõneti üllatuslikult tuleb *da*-infinitiivi kasutustulemusi analüüsides välja, et teiste vormide puhul suhteliselt tagasihoidliku varieeruvusega verb *tüütama* varieerub siin

märgatavalt tihedamini. Selle normingupärane *da*-tegevusnime vorm *tüüdata* esines 397 korda, astmevahelduseta *tüütada*-varianti esines 68 korral. *da*-infinitiivi esines uuritud vormidest ka kõige rohkem, misõttu võis eeldada, et variatsioon ei ole nii ulatuslik, kuna pigem algavad hälbiva variandi kasuks otsustamised just harva kasutatavatest vormidest.

(12) *Direktor soovitas "varjudel" töötajaid mitte liiga kaua tüütada, paarist tunnist piisavat. (helinathoughts.blogspot.com/)*

(13) *Ei tahtnud giidi väga oma jumalavallatute küsimustega tüütada ka, tundus, et tal hakkasid loogikale rõhuvad mõtted Buddha kohta natuke errorisse viskama. (ksskss.blogspot.com/)*

Normingupärased astmevahelduslikud vormid olid kõigil uuritud juhtudel selgelt enamuses, kuid sellegi verbi puhul võis märgata kõigis vormides ka varieeruvust. Normingust hälbimiste osakaal ei ole aga nii suur, et norming vajaks praeguses olukorras muutmist.

3.3.2.2 *käitlema*

Tabel 8. *käitlema* kasutamine Google'i blogides ja uue meedia korpuses

Vorm	Vormivariant	Esinemiskordi	Protsent
Impersonaali preesens	käideldakse	76	96,20
	*käitletakse	2	2,53
	*käideltakse	1	1,27
tud-partitsiip	käideldud	9	75
	*käitletud	1	8,33
	*käiteldud	2	16,67
Imperatiivi pl 2. pööre	käidelge	1	50
	*käitlege	1	50
Impersonaali imperfekt	käideldi	20	95,24
	*käitleti	1	4,76
da-infinitiiv	käidelda	139	97,20
	*käitleda	3	2,10
	*käitelda	1	0,70

käitlema kuulub Peebo järgi IV pöördkonda *õmblema*-tüüpi. Sarnase struktuuriga (konsonant+*le*) sõnad kuuluvadki valdavalt IV pöördkonda ning Erelti järgi nende muutmisega suuri probleeme ei ole (Erelt 2000: 78). Siiski tekitab segadust kaks erandlikku verbi: *taotlema* ja *loetlema*, mis kuuluvad II pöördkonda ning mida tuleks muuta astmevahelduseta. Kuna erinevatesse pöördkondadesse kuuluvate sõnade struktuur on siin väga sarnane, võib keelekasutaja hakata analoogiaseid leidma sageli esinevatest *ma*-infinitiivi vormide eeskujudest ning nende alusel muuta IV pöördkonna mõningaid harvem esinevaid verbe II pöördkonna verbide, nt *taotlema* ja *loetlema*

eeskujul, kuna need on tänapäeva eesti kirjakeeles sagedasemad. Seetõttu hakkab ka *käitlema*-verbi muutmisel levima tendents astmevahelduse taandumiseks ning muuttüübi vahetuseks. Lisaks on ootuspärane, et astmevahelduse taandumine saab alguse just harva esinevast sõnast *käitlema*, mitte nt sagedamini kasutatavast *õmblema*-verbist. Astmevahelduse taandumise põhjuseks võib olla ka lihtsuse taotlemine, kuna Hindi järgi loobutakse keerulistest tüveteisendustest ning asendatakse need lihtsamate variantidega (Hint 1997: 57). Siin uuritava verbi puhul võib keeruliseks tüveteisenduseks pidada lisaks klusiili nõrgenemisele tüvelõpumuutust *-le* : *-el* normingukohases variandis, nt *käitlema* ~ *käidelda*.

Verbi *käitlema* imperatiivi plurali 2. pöörde moodustamisel on suhe normingukohase *käidelge* ja norminguvastase **käitlege* vormide vahel 1 : 1. Kuna selle verbivormi esinemissagedus oligi väga väike, ei saa leitud kahe vormi põhjal väita, et tendents astmevahelduse taandumiseks väljendab kindlat muutust.

tud-partitsiibi moodustamisel esines samuti norminguvastaseid **käitletud* ja **käideldud* vorme. Kuna kokkuvõttes kasutati *tud*-partitsiipi uue meedia korpuses ja Google'i blogides harva, ei saa siingi kindlalt väita, kas tegu on hetkelise varieeruvuse või ulatuslikuma nihkega, kuid tendents astmevahelduse taandumiseks ning ka *-le* ümberpaiknemiseks sõna struktuuris on olemas.

da-infinitiivi ning impersonaali preesensi vormivariantides on samuti märgata astmevahelduseta muutmist ja tüvestruktuuri muutusi, kuid nihked pole ulatuslikud (normingust hälbivaid variante esines vastavalt kolmel ja neljal korral).

(14) *Aasta võimsuseks on kavandatud 5 miljonit tonni, sellel aastal plaanitakse **käitleda** umbes 2 miljonit tonni.* (*kopamees.blogspot.com/*)

(15) *Tahaks loota, et kõik see sorteeritud kraam **käitletakse** kuidagi targalt.* (*turboarchitects.wordpress.com/*)

Kuigi üksikvormides (imperatiivi pluralis) võib täheldada märgatavaid varieeruvusi ning normingust hälbiva vormi sagedast kasutamist, ei ole praegu ilmselt põhjust selle verbi puhul normingut muuta. Siiski peaks aga edaspidigi jälgima selle

verbi tegelikku kasutamist, kuna muutustendentsid on olemas.

3.3.2.3 värbama

Tabel 7. *värbama* kasutamine Google'i blogides ja uue meedia korpuses

Vorm	Vormivariant	Esinemiskordi	Protsent
Impersonaali preesens	värvatakse	182	96,81
	*värbatakse	6	3,19
tud-partitsiip	värvatud	277	98,23
	*värbatud	5	1,77
Imperatiivi pl 2. pööre	värvake	5	71,43
	*värbage	2	28,57
Impersonaali imperfekt	värvati	151	96,18
	*värbati	6	3,82
da-infiniitiv	värvata	1040	99,14
	*värbata	7	0,68
	*värvada	1	0,10

Tugevneva astmevaheldusega verbi *värbama* muutmisviisist tulenevaid probleeme on hiljuti käsitlenud Mari-Liis Türno oma bakalaureusetöös „Vorminihked *õppima-* ja *hakkama-*muuttübis“ (2012). Sõna kuulub Peebo muutkondade jaotuses *hakkama-*tüüpi ning normingu järgi tuleks seda pöörata laadivahelduslikult, tuginedes ajaloolistele reeglitele, mille kohaselt *b* asendub tüves *v*-ga. Normingust hälbiva astme kasuks otsustamist põhjustab ilmselt sõna tundmatus. Elise Jüssi on jõudnud oma bakalaureusetöös järeldusele, et mida tundmatum on sõna ja selle tähendus, seda

rohkem eelistatakse laadivahelduseta vorme. (Jüssi 2005: 36) Seega on levimas tendents *värbama* laadivahelduse taandumiseks just sõna tundmatuse tõttu. Tänapäeva netikeeles (Google'i blogides) võib täheldada, et üha sagedamini kasutatakse verbi *värbama* asemel sünonüümseid variante: *võetakse tööle* (307 vastet) ja *võetakse kasutusele* (996 vastet). Kuna sõna *värbama* ei ole kirjakeeles sage, ei osata ka selle laadivahelduslikkust tuvastada ning hakkab rakenduma analoogia. Laadivahelduseta verbide hulgast võivad analoogiat pakkuda sagedamini kasutatavad *magama*-alltüüpi kuuluvad sõnad. Nii võidakse nt *magatakse* eeskujul moodustada **värbatakse* ja *magatud* eeskujul **värbatud*. Taustaks on ka väide, et tänapäevane laadivaheldus on morfofonoloogiline nähtus, kuna ainult sõna häälikkoostise põhjal astmevaheldust tuvastada ei saa (Ehala 1997: 373). Varasemas (reeglipärasemas) astmevahelduses ei oleks siinsete näidete puhul saanud varieeruvust esineda, kuna ka *magama*-verb oleks pidanud tookordsete astmevaheldusreeglite järgi astmevahelduslikult muutuma. Tänapäevase laadivahelduse tuvastamiseks tuleb aga teada kõiki verbi põhivorme.

värbama on verb, millel oli küll kõigis uuritud vormides variatsioone, kuid siiski ei ole tegemist drastiliste nihetega, põhjuseks on ilmselt verbi harv kasutamine keeleliselt toimetamata keeles. Siiski on *da*-infinitiivi vormi kasutamine üsna sage erinevalt teistest uuritud vormidest. Norminguvastaseid kasutusjuhte esines siiski vaid kaheksa, normingupäraseid seevastu 1040. Võrreldes siinse töö tulemusi Türno bakalaureusetöö andmetega, on *da*-infinitiivi norminguvastaste vormide kasutamist rohkem. Aasta tagasi selgus, et keelekasutaja eelistab vormi **värbata* 0,50% esinemiskordadest ning **värvada* ja **värbada* vorme ei esinenudki. (Türno 2012: 47) Seejuures tuleb arvestada, et Türno töös oli materjal kogutud lisaks uue meedia korpusele ka Google'i otsingumootorist, mis andis vasteid ka keeleliselt toimetatud tekstidest.

Astmevahelduseta muutmist esines ka impersonaali preesensis: 3,19%, tud-partisiibis: 1,17%, imperatiivi pluuralis: 28,57% (vormi esinemissagedus on aga väga harv) ja impersonaali imperfektis: 3,82% kasutusjuhtudest.

(16) *Kuigi segavolle lõputurniir läks aiataha, värbati mind patuga pooleks meeste turniiri rivistusse. (raxrun.blogspot.com/)*

Eelneva põhjal võib väita, et *värbama* muutmises pole toimetamata kirjakeelesulatuslikke vorminihkeid toimunud.

3.3.2.4 Kokkuvõtte normingujärgselt tugevneva astmevaheldusega verbide kasutamisest

Siinses töös vaadeldi normingu järgi tugevneva astmevaheldusega verbe *värbama*, *tüütama* ja *käitlema*.

Tugevneva astmevaheldusega verbide muutmist uurides jõuti järeldusele, et nihked normingust hälbimise suunas ei ole nii ulatuslikud kui normingujärgselt nõrgeneva astmevaheldusega verbide muutmisel. Siiski esines kõigi siinses alapeatükis uuritud verbide kõigis uuritud vormides varieeruvusi.

Kui normingujärgselt nõrgeneva astmevaheldusega verbide hulgas võis täheldada märgatavamaid variatsioone impersonaali vormide kasutamisel, siis tugevneva astmevaheldusega verbide hulgas on normingust hälbivate variantide kasuks enim otsustatud imperatiivi pluurali 2. pöörde kasutamisel. Kuna imperatiivi pluurali 2. pöörde on tegusõnade *värbama* ja *käitlema* kasutamisel ka kõige harvemad, on ulatuslikumad variatsioonid neis vormides ootuspärased. **tüütage* vormi kasutati 6,25%, **värbage* 28,57% ja **käitlege* 50% juhtudest. Normingujärgselt tugevneva astmevaheldusega verbidegi puhul võis märgata impersonaali vormides nihkeid normingust hälbimise suunas, siiski ei ole nihked siin nii laiaulatuslikud kui normingujärgselt nõrgeneva astmevaheldusega verbide hulgas: **tüüdatakse* 10%, **värbatakse* 3,19%, **käideltakse* 1,27%, **käitletakse* 1,27%, **tüütadi* 0%, **värbati* 3,82% ja **käitleti* 4,76%. Kuna impersonaali preesensi ja imperfekti vormid on siinses alapeatükis uuritud verbide puhul suhteliselt harva esinevad vormid, on väikesed normingust hälbimised mõneti üllatuslikud. Eelmises alapeatükis käsitletud verbide puhul olid väikseimad variatsioonid *da*-infinitiivi moodustamisel, samale järeldusele jõuti ka siinses alapeatükis uuritud verbide puhul. Põhjuseks võib taas kord olla see, et *da*-infinitiiv on ühtlasi ka kõige sagedamini kasutatav vorm. Vaid *tüütama*-verbi puhul

võis *da*-infinitiivi kasutamisel täheldada mõnevõrra ulatuslikumat nihet laadivahelduse taandumise suunas: **tüütada* esines 14,60% juhtudest. Verb *tüütama* näitas teistest normingujärgselt tugevneva astmevaheldusega verbidest ulatuslikumaid variatsioone ka impersonaali preesensi kasutuses.

3.3.3 Normingujärgselt astmevahelduseta verbid

Normingujärgsetest astmevaheldusega verbidest uuritakse siinses alapeatükis verbide *töötama* ja *taotlema* kasutamist keeleliselt toimetamata allikates.

3.3.3.1 *töötama*

Tabel 9. *töötama* kasutamine Google'i blogides ja uue meedia korpuses

Vorm	Vormivariant	Esinemiskordi	Protsent
Impersonaali preesens	töötatakse	1041	98,66
	*töödatakse	10	0,95
	*töötatakse	3	0,28
tud-partitsiip	töötatud	5090	98,62
	*töödatud	66	1,28
	*töötatud	5	0,10
Imperatiivi pl 2. pööre	töötage	5	83,33
	*töödake	1	16,67
Impersonaali imperfekt	töötati	681	99,42
	*töödati	4	0,58
da-infinitiiv	töötada	22000	98,65
	*töödata	302	1,35

töötama-verbi puhul võib eksitava analoogiaseose võimalust näha astmevaheldusliku verbi *tüütama* muutmisparadigmas. Siin tekib mõlemasuunaline mõjutamine, kuna *töötama*, mis on sagedama kasutusega, on ühtlasi *tüütama* verbi ekslikuks analoogiks. *töötama* kuulub Peebo pöördkondade jaotuses astmevahelduseta II pöördkonda, kuid *tüütama* astmevahelduslikku IV pöördkonda. Sarnase tüvestruktuuriga *tüütama* on aga võrreldes *töötama*-verbiga üldiselt harvem kasutusel kõigis muutevormides. Seega võib esinemissagedusele tuginedes eeldada, et alati ei ole astmevahelduslikkuse lisandumise põhjuseks analoogiaseos. Probleeme võib tekitada ka arusaamatus pika või lühikese foneemi valikul, kuna võib esineda hääldusnihkeid, mis mõjutavad kirjakeelt (Hint 1998: 215).

töötama-verbi pööramine astmevahelduslikuna võib Udo Uiho järgi tuleneda nn *a*-tüveliste kontraheerunud verbide tüübi eeskujust. See tüüp on osaliselt oma atraktiivsuse säilitanud praegugi. Nn *a*-tüveliste kontraheerunud verbide puhul leidub eesti keeles selliseid tüve „tugevdamise“ näiteid, kus selleks otsene vajadus puudub, nt *oskama* : *osata* : *oskan* (vrd sm *osaaman* : *osata* : *osaan*). (Uiho 2010: 48) Häälikumuutuste tekitatud morfoloogilises reeglipärasuses hakkab analoogia siin morfoloogilist reeglipärasust taotlema (Hint 1998: 242). Kuna mõlemad morfeemivariandid on kergesti hääldatavad (nii nõrk kui ka tugev aste), on analoogia rakendumine ootuspärane ja võib tulevikus muutuda veelgi ulatuslikumaks (Hint 1998: 234).

Kuna *töötama* on netikeeles sage verb, võis eeldada, et suhtarvudes avalduvaid ulatuslikke nihkeid oodata ei ole. Just harva esinevas imperatiivi 2. pöördes on märgata 16,67% kalduvust astmevaheldusliku pööramise suunas.

(17) *Nii, valutavad lihased - töödake!* (kolmeskohaskorrage.blogspot.com/)

Kirjakeeles sagedase astmevahelduseta verbi *töötama* imperatiivi pluurali 2. pöörde vormi kasutati siinses töös vaadeldud tekstides harva, vaid kuuel korral. See tingis ka protsentuaalselt märgatava variatsiooni, norminguvastast astmevaheldusega pööramisviisi *töödake* esines 16,67% juhtudest.

Teistes uuritud vormides jäi häälbiva vormi kasutamise osakaal umbes üheprotsendiliseks. Verb on kasutusel erinevates kontekstides ja eksitavat eeskju andev verb *tüütama* esineb netikeeles harva, mistõttu pole ilmselt lähiajal *töötama* suundumist astmevahelduslikku muuttüüpi oodata ning siin tuvastatud väikeseid variatsioone võib Karl Pajusalu järgi pidada vaid pinnavirvenduseks (Pajusalu 2000: 157).

3.3.3.2 taotlema

Tabel 10. *taotlema* kasutamine Google'i blogides ja uue meedia korpuses

Vorm	Vormivariant	Esinemiskordi	Protsent
Impersonaali preesens	taotletakse	583	95,42
	*taodeldakse	25	4,10
	*taodeltakse	3	0,48
tud-partitsiip	taotletud	506	87,69
	*taodeldud	68	11,79
	*taotledud	1	0,17
	*taodeltud	2	0,35
Imperatiivi pl 2. pööre	taotlege	9	81,82
	*taodelge	2	18,18
Impersonaali imperfekt	taotleti	246	95,86
	*taodeldi	8	4,14
da-infinitiv	taotleda	9310	94,17
	*taodelda	485	4,91
	*taotelda	25	0,25
	*taotleta	66	0,67

Verbi *taotlema* ulatuslikku norminguvastast muutmist on Tiiu Erelt põhjendanud väitega, et *muutama*-tüübis, kuhu kuulub ka verb *taotlema*, esinebki ainult kaks verbi, kus tüvi lõppeb struktuuriga konsonant + *-le*. Lisaks verbile *taotlema* on problemaatiline ka verb *loetlema*. Teised sarnase struktuuriga sõnad kuuluvad astmevahelduslikku IV pöördkonda, nt *õmblema*, *töötlema*. Verbide *taotlema* ja *loetlema* muuteparadigma on keelekasutaja jaoks olnud keeruline juba pikka aega. (Erelt 2000: 78) Põhjuseid võib leida eksitavatest eeskujudest, kuna *taotlema*-verbi kuulumine *muutama*-tüüpi ongi pigem tavakeelekasutaja jaoks erandlik ning mõistetamatu. Eksitavateks eeskujudeks võib pidada sageli kasutatavaid verbe, nagu nt *õmblema* ja *töötlema*, mis pakuvad tüvestruktuuripõhist analoogiat. *taotlema* nihkumine astmevahelduslikku muuttüüpi on samuti sarnaselt *töötama* verbiga erandlik ning võib järeltada, et siinses kontekstis hakkab analoogia morfoloogilist reeglipärasust taotlema, et vähendada allomorfe. (Hint 1998: 242) Normingust hälbivatest astmevahelduslikest vormidest esines aga tegelikult kasutuses rohkem just nõrga astme vorme. Nõrga astme üldistamist on tänapäeva eesti kirjakeele tegelikult kasutuses varemgi täheldatud (Habicht jt 2006: 614–615).

Kasutades uue meedia korpuse ja Google'i blogide andmeid, jõuti järeldusele, et nii *töötama*- kui ka *taotlema*-verbi puhul on märgata nihkeid tüvestruktuuri muutumisele ja seega nende verbide teise muuttüüpi suundumisele.

Märgatavaim oli norminguvastaste variantide kasutamine *tud*-partitsiibi moodustamisel. Esines vorme **taodeldud*, **taotledud* ja ka **taodeltud*.

(18) *Kolmas osa laenust taodeldud*. (moisapuiestee23.blogspot.com/)

Kuna *da*-infinitiivi esines uuritud vormidest enim, on ka absoluutarvudes väljendatud varieeruvused siin silmatorkavad. Ometi ei saa siit järeldada laiaulatuslikke nihkeid, sest suhtarvude põhjal otsustades ei ole astmevahelduslik pööramine ja tüvestruktuuri muutumine olulise osakaaluga. Norminguvastaseid **taodelda*, **taotelda* ja **taotleta* variante esines vastavalt 4,91%; 0,25% ja 0,67%.

(19) *Selleks, et yldse kuhugi turnima minna on vaja TIMS kaart taodelda ehk siis luba loodusparkidesse ja m2gedesse sisenemiseks*. (pipralood.blogspot.com/)

Normingukohast imperatiivi pluurali 2. pöörde vormi *taotlege* esines üheksal korral ning norminguvastast vormi *taodelge* kasutati kahel korral. Nagu selle verbi eelnevatest muutevormide võrdlemise tulemustest on selgunud, esineb ka imperatiivi pluurali 2. pöörde moodustamisel variatsioon: normingukohase variandi esinemise osakaal on 81,82% ning norminguvastasel vormil 18,18%. Üldiselt kasutatakse aga netikeeles seda vormi vähe, kuid selle vormi muutusi tuleb edaspidigi jälgida, kuna just vähe kasutatavatest vormidest võivad alguse saada ulatuslikumad nihked sõna muutmisel.

(20) *EL-s on raha küll, kirjutage projekt, taodelge pappi ja tehke ära. (usk-lootus-armastus.blogspot.com/)*

Nihkeid esines ka impersonaali vormide kasutamisel. Nendes vormides prevaleerib normingust hälbivate vormide hulgas variant, kus on toimunud nihe astmevahelduslikkuse suunas. **taodeldi* ja **taodeldakse* esinesid vastavalt 4,10% ja 4,14% juhtudest.

(21) *Teadlikku omanäolisust taodeldi aeg-ajalt küll. (karmotuur.blogspot.com/)*

Kuna *taotlema*-verb on kirjakeeles suhteliselt sagedasti esinev, on ootuspärane, et norminguvastaste kasutusjuhtude osakaal ei ole kõigis analüüsitud vormides suur. Praeguste andmete põhjal otsustades normigu muutmiseks põhjust ei ole, kuid siingi tuleb mõõnda vajadust kirjakeele eri tekstiliikide verbivormikasutust edaspidigi jälgida.

3.3.3.3 Kokkuvõtte normingujärgselt astmevahelduseta verbide kasutamisest

Nii *töötama*- kui ka *taotlema*-verbide puhul kasutati netikeeles kõige vähem imperatiivi pluurali 2. pöörde vormi, mille puhul oli samal ajal täheldatav norminguvastaste astmevahelduslikule muutusele alluvate vormivariantide suur osakaal. Imperatiivi pluurali 2. pööre oli ka siinses töös uuritud normingujärgselt tugevneva

astmevaheldusega verbide puhul enim variatsioone põhjustav vorm. Normingust hälbivat vormi **töödake* kasutati 16,67% juhtudest ning **taodelge* esines 18,18% juhtudest. Kõige sagedasem vorm oli normingujärgselt astmevahelduseta verbide kasutamisel nii nagu ka normingujärgselt astmevahelduslike verbide puhul *da*-infinitiiv. Selles kui sagedases vormis oli normingust hälbivate variantide osakaal väike, kuigi suhtarve kõrvutades on normingust hälbimist siiski märgata. *tud*-kesksõna vormi moodustamisel esines erinevalt *töötama*-verbist *taotlema* puhul suurem nihe astmevahelduse lisandumiseks (**taodeldud* 11,79%, **töödatud* 1,28%). Impersonaali preesensi ja imperfekti vormides ei olnud kummagi verbi puhul olulist variatsiooni märgata. Siiski esines vähem kui viieprotsendilise osakaaluga normingust hälbivate vormide kasutamist (**töödatakse* 0,95%, **töötatakse* 0,28%, **taodeldakse* 4,10%, **taodeltakse* 0,48%, **töödati* 0,58% ja **taodeldi* 4,14%). Üldiselt esines normingujärgselt astmevahelduseta verbide kasutamisel variatsioone ja normingust hälbiva vormi kasutamist harvem kui normingujärgselt astmevahelduslike muuttüüpide puhul.

KOKKUVÕTE

Kasutuse käigus muutuvad kõik loomulikud keeled. Eesti keel oma rikkaliku morfoloogiaga on samuti pidevas muutumises.

Siinses bakalaureusetöös olid vaatluse all mõningad verbid, mille normingupärane muutmise tekitab probleeme ennekõike astmevaheldusega seoses, s.t mille vormistikus võib märgata tendentsi laadivahelduse või kahetüvelisuse taandumiseks. Vaadeldi ka verbe, millel esineb tendents astmevahelduse lisandumiseks. Töös anti toimetamata internetikeele allikatele tuginedes ülevaade sellest, kui kaugele nihked on jõudnud, mis võib variatsioone põhjustada ning kas kehtestatud normingud vajaksid muutmist.

Bakalaureusetöös uuriti kümme verbi, mis valiti Eesti Keele Instituudi keelenõuandele esitatud küsimustele tuginedes. Seejärel analüüsiti neid viiest enim probleeme tekitavast vormist lähtudes. Materjali allikaks olid Tartu ülikooli eesti keele koondkorpuse uue meedia allkorpus ja Google'i blogide andmed.

Tulemustest ilmnes, et üksiksõnuti on muutused normingust hälbimise suunas erinevad. Kõigi siinses töös uuritud verbide puhul oli kõige sagedamini kasutatud vormiks *da*-infinitiiv. Sellest tulenevalt oli ka nii normingujärgselt astmevahelduslike kui ka astmevahelduseta verbide tegelikus kasutuses suhtarvuliselt kõige vähem nihkeid normingust hälbivate variantide suunas *da*-infinitiivi vormides. Sagedasemad olid nihked imperatiivi pluurali ning impersonaali preesensi ja imperfekti vormides. Töös jõuti järeldusele, et muutused on ulatuslikumad harva kasutatavate sõnade harva esinevates vormides.

Suurimaid nihkeid normingust hälbimise suunas näitasid siinses töös analüüsitud nõrgeneva astmevaheldusega verbid. Astmevahelduse taandumise algust just nõrgeneva

laadivaheldusega harvem esinevatest üksikverbidest on tänapäeva eesti kirjakeele jälgimisel täheldatud varemgi. Seega tuleks keelekorraldajatel edaspidigi jälgida nt verbi *vaagima* tegelikku kasutust, kuna selle verbi vormistiku lihtsustumine võib aja jooksul laieneda. Kahetüvelisuse taandumise tendents oli siinses töös uuritud normingujärgsete nõrgeneva astmevaheldusega verbide hulgast ulatuslikem verbi *naasma* kasutamisel, seega tuleks selle verbi tegelikku kasutust jälgida edaspidigi, kaasates uurimusse kogu paradigma ning vajaduse korral aktsepteerida rööpvorme, kuna siinses töös uuritud vormide põhjal on nihked kahetüvelisuse taandumise suunas märgatavad. Ka *möönma*- ja *veenma*-verbide puhul tuleks edaspidigi jälgida tegelikku kasutust, kuna nendegi puhul on tendents kahetüvelisuse taandumiseks olemas.

Nihkeid normingust hälbimise suunas täheldati ka siinses bakalaureusetöös uuritud normingujärgselt tugevneva astmevaheldusega verbide kasutamisel. Ulatuslikumad olid need verbi *tüütama* puhul, kuid ka uuritud *värbama*- ja *käitlema*-verbide puhul võis märgata normingust hälbivate vormide kasutamist. Nende verbide tegelikku kasutamist tuleb samuti edaspidigi jälgida, kuna siingi võivad nihked normingust hälbimise suunas süveneda.

Normingujärgsete astmevahelduseta verbide (*töötama* ja *taotlema*) puhul olid variatsioonid kõigist siinses töös uuritud verbidest osakaalu arvestades väikseimad, kuid ka nende tegelikus kasutamises võib märgata harvem esinevate vormide puhul tendentsi astmevahelduse lisandumiseks. Siiski pole nihked praegu nii drastilised, et norming vajaks muutmist.

Töö sissejuhatuses esitatud hüpotees, et normingukohastes astmevahelduslikes muuttüüpides esineb normingust hälbivat muutmist (kahetüvelisuse või laadivahelduse taandumist) ning normingukohastes astmevahelduseta muuttüüpides esineb astmevahelduslikku muutmist, mis on tingitud analoogiaseostest ja puudutab üksikuid vorme, leidis kinnitust.

Siinses töös uuritud muutused vastavad keelemuutuste üldisele skeemile: vormimuutused saavad alguse harvem esinevatest üksiksõnadest ning hiljem võivad muutused levida ka teistele, sagedamini kasutatavatele sõnadele. Põhjused on sageli

eksitavates ning sagedamini esinevates analoogsõnades ning eesti keele astmevahelduse keerukuses ja leksikaalses tingituses.

Siin vaadeldud verbide põhjal võib kahetüvelisuse ja laadivahelduse taandumist pidada selgeks suundumuseks ning võib eeldada, et aja jooksul seda tüüpi muutused süvenevad ja laienevad. Siinse töö tulemuste põhjal astmevahelduse lisandumist selgeks suundumuseks pidada ei saa. Põhiliselt aitab muutustele kaasa analoogiavormide mõju morfoloogias. Edaspidi tuleks jälgida siin uuritud problemaatiliste verbide kasutamist toimetamata netikeeles, võttes arvesse uuritavate verbide kogu paradigma. Normingust hälbivate vormide kasutamise sagenemise korral tuleks probleemsete üksikverbide puhul soovitada Emakeele Seltsi keeleteimkonnale rööpvormide aktsepteerimist.

KIRJANDUS

Aavik, Johannes 1936. Eesti õigekeelsuse õpik ja grammatika. Tartu: Noor Eesti Kirjastus.

Anttila, Raimo 1977. Trends in Linguistics. State of the Art Reports. Analogy. New York: Mouton Publishers.

Bybee, Joan 2010. Language, Usage and Cognition. Cambridge: Cambridge University Press.

Campbell, Lyle 2004. Historical Linguistics: An Introduction. Edinburgh: Edinburgh University Press.

Cristal, David 1997. A Dictionary of Linguistics and Phonetics. Oxford: Blackwell Publishers.

Eesti Keele Instituudi keelenõuvakk.

<http://keeleabi.eki.ee/index.php?leht=4&act=2&vld=42>, vaadatud 01.07.2012

Ehala, Martin 1997. Eesti morfoloogia olemus. – Keel ja Kirjandus 6, 370–383.

EKG = Erelt, Mati, Reet Kasik, Helle Metslang, Henno Rajandi, Kristiina Ross, Henn Saari, Kaja Tael, Silvi Vare 1995. Eesti keele grammatika I. Toim. Mati Erelt, Tiiu Erelt, Henn Saari, Ülle Viks. Tallinn: Eesti Teaduste Akadeemia Eesti Keele ja Kirjanduse Instituut.

EKK = Erelt, Mati, Tiiu Erelt, Kristiina Ross 2007. Eesti keele käsiraamat. Kolmas, täiendatud trükk. Tallinn: Eesti Keele Sihtasutus.

Emakeele Seltsi keeleteimkond. <http://www.emakeeleselts.ee/keeleteimkond.htm>.

Vaadatud 15.05.2013

Erelt, Tiiu 2000. Mis on eestlasele eesti morfoloogias raske? – Keelenõuanne soovitab II. Koost. ja toim. Tiiu Erelt ja Maire Raadik. Tallinn: Eesti Keele Sihtasutus, 49–86.

Google'i netipäevikud. <http://www.google.com/blogsearch>. Vaadatud 15.10.2012, 16.10.2012, 18.10.2012, 22.05.2013

Habicht jt = Habicht, Külli, Leelo Keevallik, Ilona Tragel 2006. Keele muutumine kasutuskontekstis. – Keel ja Kirjandus 8, 609–625.

Hint, Mati 1997. Eesti keele astmevahelduse ja prosoodiasüsteemi tüpoloogilised probleemid. Tallinn/Helsinki: Eesti Keele Sihtasutus.

Hint, Mati 1998. Häälikutest sõnadeni: eesti keele häälikusüsteem üldkeeleteaduslikul taustal. Tallinn: Eesti Keele Sihtasutus.

Hint, Mati 2004. Keel on tõde on õige ja vale. Tartu: Ilmamaa.

Itkonen, Esa 2005. Analogy as Structure and Process: Approaches in Linguistics, Cognitive Psychology and Philosophy Science. Amsterdam: John Benjamins Publishing Company.

Järvik, Elise 2011. Laadivahehelduse taandumine eesti kirjakeeles. Magistritöö. Käsikiri Tartu Ülikooli eesti keele osakonnas.

Jüssi, Elise 2005. Laadivahelduse taandumine eesti kirjakeeles õpilaste keelekasutuse näitel. Bakalaureusetöö. Käsikiri Tartu Ülikooli eesti keele osakonnas.

Kask, Arnold 1968. Nihkeid eesti kirjakeele morfoloogilises struktuuris käesoleval sajandil. – Emakeele Seltsi aastaraamat nr 13 (1967), 3–15.

Kaljumägi, Karin 1999. *ohtlik-* ja *kontsert-*tüüpi sõnade kriitiliste morfoloogiliste vormide kasutusest. Magistritöö. Käsikiri Tartu ülikooli eesti keele osakonnas.

Loorits, Oskar 1925. Eesti keele kooligrammatika. I. Hääliku- ja vormiõpetus. Tartu: Odamees.

Pajusalu, Karl 2000. Eesti keele kujunemisjärgud ja sotsioperiodid. – Keel ja Kirjandus 3, 153–160.

Peebo, Jaak 1997. Eesti keele muutkonnad. Tartu ülikooli eesti keele õppetooli toimetised 5. Tartu: Tartu ülikooli kirjastus.

Rätsep, Huno 1982. Eesti keele ajalooline morfoloogia. I osa. Teine, parandatud ja täiendatud trükk. Tartu: Tartu Riiklik Ülikool.

Saari, Henn 1999. Kirjakeelekorraldus keelte arengu üldseaduspärasuste valgusel, nagu ta paistis juba aastal 1979. – Keel ja Kirjandus 9, 684–693.

Soodla, Karin 2010. Morfoloogilisi, morfosüntaktilisi ja sõnamoodustuslikke nähtusi Eesti internetikeeles. Magistritöö. Käsikiri Tartu ülikooli eesti keele osakonnas.

Tartu ülikooli eesti kirjakeele korpuse uue meedia korpus.

<http://www.cl.ut.ee/korpused/segakorpus/uusmeedia/index.php?lang=et>. Vaadatud 15.10.2012, 16.10.2012, 18.10.2012, 22.05.2013

Türno, Mari-Liis 2012. Vorminihked *õppima-* ja *hakkama-*muuttüübis. Bakalaureusetöö. Käsikiri Tartu ülikooli eesti keele osakonnas.

Uibo, Udo 2010. Etümoloogilisi märkmeid (VIII). – Keel ja Kirjandus 1, 46–51.

Wiedemann, Ferdinand Johann 1875. Eesti keele grammatika. Peterburi: Keiserliku Teaduste Akadeemia trükikoda.

SUMMARY

The subject of this bachelor thesis is the ongoing morphology change in the Estonian language. Therefore, there is more thorough analysis of the usage of 10 problematical verbs. Problematical verbs in this bachelor thesis mean the matters connected with retreating or accrual gradation or two-stem. The aim is to find out how far those changes have developed in the internet language and which factors could be affecting those changes. If the changes are extensive, a rule change is proposed.

The first chapter gives an overview about Estonian gradation. The second chapter gives an overview about language changes and analogy. The third chapter analyzes the results of the new media corpus and Google blogs, and tries to pinpoint the possible reasons behind the changes.

10 verbs that cause problems connected with gradation were taken from Eesti Keele Instituudi keelenõuanne. Tightening gradation (weak-grade) verbs are *naasma*, *kütma*, *möönma*, *veenma* and *vaagima*. Flagging gradation (strong-grade) verbs are *tüütama*, *värbama* and *käitlema*. Verbs without gradation are *töötama* and *taotlema*.

The results show that the changes have a different scope in different verbs. Changes are more extensive in tightening gradation verbs. The use of these verbs should be followed in the future because trends of treating gradation are noticeable. There are also shifts in flagging gradation verbs but shifts are not so remarkable. Verbs with gradation of accrual trending (*töötama* and *taotlema*) also show changes but changes are not extensive.

Based on this bachelor thesis, the main reason for changes is analogy. Changes come from the rarely used individual words.

At the moment the norms do not need a change. But the use of studied verbs should be viewed in future because there are trends for extended changes.

Lihtlitsents lõputöö reprodutseerimiseks ja lõputöö üldsusele kättesaadavaks tegemiseks

Mina Siim Karnõ

(autori nimi)

(sünnikuupäev: 21.08.1991)

1. annan Tartu Ülikoolile tasuta loa (lihtlitsentsi) enda loodud teose

Tänapäeva eesti kirjakeeles täheldatavad normingust hälbimised,

(lõputöö pealkiri)

mille juhendaja on Külli Habicht,

(juhendaja nimi)

- 1.1.reprodutseerimiseks säilitamise ja üldsusele kättesaadavaks tegemise eesmärgil, sealhulgas digitaalarhiivi DSpace-is lisamise eesmärgil kuni autoriõiguse kehtivuse tähtaja lõppemiseni;
- 1.2.üldsusele kättesaadavaks tegemiseks Tartu Ülikooli veebikeskkonna kaudu, sealhulgas digitaalarhiivi DSpace'i kaudu kuni autoriõiguse kehtivuse tähtaja lõppemiseni.
2. olen teadlik, et punktis 1 nimetatud õigused jäävad alles ka autorile.
3. kinnitan, et lihtlitsentsi andmisega ei rikuta teiste isikute intellektuaalomandi ega

isikuandmete kaitse seadusest tulenevaid õigusi.

Tartus, **15.06.2013**